

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

C

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Jókai-utca 8. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egész évre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közöltetnek.

Egyes szám ára 30 fillér.

Az előfizetési és hirdetési pénzek s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések **Karai Sándor** tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

A kálvinizmus mai külső és belső állapota hazánkban.

IV.

Mostani állapotok.

Nincs ország Európában, a hol a kálvinizmus nagyobb erőt tudott volna adni hiveinek mind a vértanuságig terjedő hithűségre, mind az egyházért a tudományért hozandó áldozatokra, mint hazánkban. Mert azokban az időkben, a mikor az erkölcsstelen és tudatlan r. kath. egyházban a legtöbb pap írni, olvasni alig tudott, a magyar kálvinista egyházban mint egy varázs-ütésre állottak elő a falusi elemi iskoláktól felfele mindennemű és európai hírvé tanintézetek, főurak fejedelmi bőkezűségéből úgy mint a nép filléreiből. Politikai hatása pedig a kálvinizmusnak a magyar nemzetre volt a legnagyobb. A kálvinizmus „magyar vallás” lett, vallása a főurnak ugy mint a jobbagynak, vallása a tiszta magyar elemnek ebben a hazában. Ettől fogva a magyar nemzet harcaiban elválaszthatatlan volt Isten és haza, hit és szabadság; a vallás szabadságért vívott nagy harcok egyszersmind a politikai szabadságnak is harcai voltak. A magyar nemzet, melynek ez időtől fogva idegen hatalom, idegen származású uralkodó, idegen kormány ellen kellett védenie hazáját, szabadságát, nagy erőt nyert a köztársasági talajon fakadt és szabadságot hirdető alkotmányában, nép és nemzeti jogokat tartalmazó kálvinizmusban azon abszolút törekvések ellen, melyek vad gyűlölettel és mind e napig fel nem adott szándékkal akarták elvenni Magyarország politikai szabadságát, megsemmisíteni nemzeti létét és így beolvasztani Magyarországot Ausztriába. Lehetek és lehetnek — a mire olyan nagy hangoz szeretnek hivatkozni a dühös pápisták — hazafias főpapok (szomorú dolog az hazánkra,

hogy ezt még bizonyítani kell és hosszú századokból néhány példával lehet bizonyítani!); de minthogy a római egyház hierarchikus szervezete az egyéniséget megköti, a maga számára megsemmisíti (gondoljunk csak az infallibilitás dogmájának megalkotásánál a magyar katolikus főpapok szereplésére!) úgy hogy az még hazafias kötelességeinek teljesítésében sem szabad azon határokon túl, a hol a hierarchia érdeke kezdődik; és minthogy a római katolicizmus egy nemzetközi szervezet egy fővel, mely korlátlan hatalmat követel magának és pedig isteni jogon mind a lélek, mind a test felett: ő benne igenis mindenkor támogatást találnak az abszolút uralmi törekvések; de a nemzeti vágyaknak, nemzeti eszményeknek vallási és egyházi szövetségese, táplálója másutt is, de mindenekfelett hazánkban, csak a *kálvinizmus*.

Éppen ez a politikai erő volt olyan nagyon gyűlöletes a kálvinizmusban Magyarország elleneségei előtt, a kik ennél fogva inkább politikai, mint vallási indokból indítottak irtóháborút Magyarországon a kálvinizmus ellen. Kolonics politikája mindenekfelett azért sürgette a kálvinizmus megtörését, hogy a szellemi és vagyoni erő birtokában levő kálvinista tiszta magyarság megsemmisítésével célját elérhesse: Magyarországot mint katolikus tartományt Ausztria szolgájává tehesse. Ha a katolikusok képesek volnának kibontakozni a felekezeti elfogultság ködéből, mely rájuk nézve lehetetlenné teszi a tiszta látást politikai kérdésekben is, akkor is, a mikor a történeti eseményeket a magyarság szempontjából mérlegeljük: ők is mély fájdalommal sajnálnák azt a szomorú tényét, hogy a haza egy ilyen gonosz ellenségének nemzetirtó politikája mellé öntudatlanul bár, felekezeti gyűlölködésből társul szegődtek magyar emberek, mint Pázmán, a kiről leakarják ugyan tagadni katolikus történetírők, hogy tette volna azt a kijelentést, mely

szerint jobb, ha Magyarországot farkasok és rókák lakják, mint eretnekek, de a ki egész életének minden tettevel ilyen gondolkozást igazolt, holott mint Kemény János megírja róla naplójában, ő t. i. Pázmán tiszta tudatával birt annak, hogy a magyarnak csak addig van valami „tekintete és hite a császár előtt, míglen Erdélyben magyar (kálvinista!) fejedelem hallatik flórelni, azontul mindjárt gallérunk alá pökik az német, akár pap, barát, vagy akárki legyen.“ Na hát Pázmántól hazafiatlan következetlenség volt gyengíteni a magyar kálvinistaságot, ezzel elősegíteni a nemzeti fejedelemség bukását, meg a németre nézve siettetni azt az időt, midőn immár gallérunk alá pökessen akkor, a mikor már előtte volt a francia hugonották példája. Pázmán bizonynyal nagy tehetség, de nem volt politikai, államférfiúi lángész, a kiben a bigott pápista dühét ellensúlyozta volna a politikai eszélyesség, az államférfiúi belátás a haza, a nemzet jövőjére gondolással. Magyarország többet veszített a kálvinistaság megtörésével, mint Franciaország a hugonották kiűzésével; Magyarország ezzel mindent veszített; örök időkre elvesztette az egy-éges magyar nemzetet a soha meg nem szűnő beolvasztási törekvések megtörésére; a tiszta látást, a helyes érzéket a magyar nemzeti követelmények, szükségletek felismerésére; a felekezeti előítéletek által meg nem vesztegetett hazafias gondolkozást, józan felvilágosult ítéletet, melyet kívülről, a haza ellenségei által becsempézett felekezeti kérdések felvetésével, előtérbe tolásával ne lehessen a haza közbékéje ellen uszítani. Itt áll erre nézve éppen napjainkban a megdöbbentő példa, bizonyosság: a reakció szolgálatába hajszolt budapesti egyetemi ifjuság egy része, mely tetteivel már ott megkezdí éket verni a magyar társadalom testébe, veszélyeztetni a haza közbékéjét, a tudományok ápolását, tehát a haza javát, a hol még egyedül várhatnánk igaz testvériességet, tiszta szabad gondolkozást és a hol az embernek egyedül az önmaga komoly kiképzésére kellene gondolnia. És kik ezek az ifjak?! Római katolikusok. Mint általában e haza, reformáció óta folyt történetében láttuk-é valaha a protestánsokat a haza közbékéje ellen törni, most is vajjon találhatók-é a zavargó egyetemi ifjak közt protestánsok?! Mi méltatlanságot szenvedünk és csakis mi szenvedünk; mi mindenben rövidet huzunk, a hol az ország törvényei vallásügyi kérdéseken rendezkednek; és mi mégis hallgattunk, mint mézszárszékre hurcolt bárány; azok pedig, a kik e haza közjavaiban és jogaiban annyi kiváltságokat élveznek, felháborító vakmerőséggel egyenesen a haza közbékéjét életét veszélyeztetelik.

Am nekem tulajdonképpen a kálvinizmus mai helyzetéről, külső viszonyairól, életfeltételeiről, az államban való közjogi állásáról és belső életéről kellene írnom.

Az előbbiről — azt hihetné az ember — unalom is már beszélni. De az olyan végtelen elszomorító, csüggesztő jelenségek, mint a milyen most legközelebről a miniszterelnök országgyűlési nyilatkozata (feltéve, ha a tudósítást hozó lap helyesen közli) igazolják, sőt szükségessé teszik az újra meg újra emelkedő hangokat. Ez a nyilatkozat bevégzett, rendezett tényeket, állapotokat ismervén, bevágja az utját a javítás lehetőségének.

Állítólag úgy nyilatkozott a miniszterelnök Veress József orosházai evangélikus lelkész sürgetésére az 1848 : 20. t.-cikkre nézve, hogy az (t. i. a törvénycikk) „a legnagyobb fontossággal bíró elvi részében, a mely a *vallásfelekezetek teljes egyenlőségét* és lelkiismereti és vallás-szabadságát statuálta, igenis *végrehajtva van!*?? . . . Az országgyűlési tudósító nem írja, hogy Veress József a miniszterelnök állítását helyreigazította volna. Tehát akkor nekünk, midőn látunk, vagy hallunk állami ünnepélyeket (p. o. éppen az országgyűlés megnyitása) melyeken a római egyház mint legfőbb közjogi tényező, főpapjai, mint legmagasabb állami méltóságok részt vesznek, a protestáns, közelebről a tiszta magyar kálvinista egyháznak nemcsak egyszerű püspökei, de előkelő állásokban, vagy rangban levő világi képviselői is szóba sem jöhetnek — még olyan helyeken sem, a hol magyar gyűlölő hosszú szakállu oláh püspökök is diszelegnek, tehát — és ezt jegyezzük meg jól!! — sehol a *magyar vallás* ott, a *hol német, rác, szerb, oláh*, — nem látható; mikor református uraink, katonáink erővel kivezényeltetnek és római katolikus szertartásokban részt venni kényszerítettetnek stb. stb.: ilyenkor, mondjuk azt, hogy csak álom ez, tagadjuk el, a mit látunk és zengjük nagy hálaadással a vallásfelekezetek közt kétségtelenül meglevő teljes egyenlőséget.

Az egyházak államjogi elismertetésének külső megnyilatkozási formája tehát éppen a magyar nemzeti eszme született letéteményeseire, vagy hű ápolóira, „a magyar vallásra“ és a többi protestáns felekezetekre nézve egyáltalában nem felel meg a törvényben kimondott tökéletes egyenlőségnek a *valóságban*. Ez azonban am-bár nagyon fontos, mert hiszen a forma itt is összeesik a lényeggel — de mégsem szorosan vett életkérdés. Ha legalább megélhetésök biztosítva volna a protestáns egyházaknak, hogy ne vivnák a legsúlyosabb harcát a mindennapi

kenyér gondjaival, bizonyosan nagyobb erélyvel, súlylyal küzdhetnének a teljes közjogi egyenlőség megvalósításáért. De megélhetésüket önmagok biztosítani immár soha nem fogják, a magyar államtól pedig nem várhatják.

A titkos, rejtegetett rugókat azt hiszem ma már, nagy keserű lélekkel mindenki ismeri; de azokat e lapban fejtegetni a politizálás következményeinek veszélye nélkül alig lehetne. Hanem a tényeket megállapítani, szem elé állítani igenis lehet. A tények im ezek:

Magyarországnak a reformáció századában a lakossága volt öt millió körül. Ez öt millióból a tiszta magyarság percentje akkor bizonyosan több volt, mint ma, mert hiszen magyarok nagy számmal voltak, mint előző cikkemben is érintettem, olyan helyeken is, a hol ma alig vannak, kivesztek, vagy a magyarságra nézve elvesztek, mint Sárosban, Erdélyben. És ezen öt milliónak tiszta magyarsága szintén csaknem a maga teljes egészében kálvinista volt. Ennek a kálvinista magyarságnak bámulatatos erőkifejtése ugy a nemzeti művelődés terén, mint a haza alkotmányos szabadságának, önállóságának biztosításában az elfogulatlan, józan történetírás által tényekkel van megállapítva. Ma, 3 századnak vérfagyasztó kálvinista pusztítása, térítgetése, elnemzetietlenedés (eloláhosodás) után a 17 millió lakosból kálvinista 2 millió 212 ezer, a kik sem számbeli, sem szellemi súlylyal nemhogy irányítólag, vezetőleg folynának be az állami és nemzeti életre, hanem önmagukban, az egyház kebelében is a végkimerülés tünetei között elhalni látszanak. Magyarországon minden, a magyarságra, a magyar állam eszméire részes irány, mint a nemzetiségi, ultramontán felekezeti irányzat él, napról-napra hódít, erősödik; csak a magyarság, a magyar vallás nem mozdul, csak ennek hivei fogynak, tehát a magyarság gyengül, pusztul. A legféltelenebb kétségbeesés fogja el annak lelkét, a ki idealant ismeri az állapotokat, midőn államférfiu szájából hazánk közállapotairól, művelődésünkről, vagyonosodásunkról hall dicshymnusokat, mert itt látjuk, hogy minden a mi csillog, hazug fény, a nép verejtékének árán van vásárolva; látjuk, hogy a magyar nép koldusodik, rongyos, éhes, a teher alatt roskadozik, kivándorol, itt benn — mint az éhes embernél az természetes — közönyös, hideg, elfásult lesz a legszentebb eszmék iránt, a milyen a haza, a vallás . . . ezek ma a szegény nyomorgó magyarnak nem adnak kenyeret; azt is látjuk, hogy a magyar nép műveltsége végtelen távolságban áll a tanult emberek műveltségétől, áthidalhatatlan ür van a 2 osztály között, innen egyik részben a szörnyű elkeseredés, gyűlölet a népnél

„az urak“ ellen; még azt is látjuk, hogy ennek a magyarságnak semmiféle haladás, még az ő életébe vágó gazdasági haladás iránt sincs fogékonysága.

Nagy István.

A heves-nagykunsági ev. ref. egyházmegye javaslata az egyházi törvények módosítására nézve.

(Folytatás.)

Indokolása az egyházi adóról szóló negyedik résznek:

Az egyházi, főképpen az iskolai terhek, oly nagy súlylyal nehezedenek magyarországi ev. ref. egyházainkra, hogy azoknak hordozása alatt már csaknem leroskadunk. A vallásos buzgóság ellankad, a hit vezérfénye káprázatos fényhez hasonló lesz a nagy terhek alatt roskadozó egyháztagek előtt. S nem lehet tagadni, mert szomorú példákkal igazolja a tapasztalás, hogy e káprázatos fény hatása alatt sok gyenge hitű egyháztage terheit könnyíteni óhajtván kilép az egyházból, más fény után indul s olyan ösvényre lép, melyen atyái sohasem jártak.

A magyarság mindenkorai védbástyája; a népnevelés ügyért évszázadok óta annyi milliót áldozott magyar ref. egyház megérdemli s jogosan követeli a magyar államtól, hogy egyházi s főképp iskolai terheit emelni könnyítse, segítse anélkül, hogy önkormányzati jogainkat, melyeket államellenes eszmék támogatására sohasem használtunk fel, megrövidítene, megesorbitaná.

Ilyen célból láttuk szükségesnek az egyházi és iskolai terhek külön kitüntetését a törv. javaslatba minden egyházra nézve kötelezőleg felvenni s az egyházi adók neveit háromfélére u. m.: a) egyházi, b) iskolai és c) adminisztrációs költségekre felosztani.

Hadd lássa a magyar állam, hogy évtizedek óta folytonosan emelkedő tanügyi követelmények folytán ez a földi javakban szűkölködő magyar ref. egyház mily terheket visel helyette és siessen emelni a terhet s átvenni annak egy részét a terhek alatt roskadozó egyházak vállairól.

Nem vagyunk ugyan hivei annak, hogy az 1848. évi XX. t.-c. értelmében mindennemű egyházi és iskolai terheink az állam pénztárából fedeztessenek, mert ez mig egyrészt nemzeti összetartozásunk érzetét erősítené: addig másrészt, egyházi, vallási összekötő kapcsolatainkat gyöngítené autonomikus jogaink gyakorlását illuzoriussá tenné; nem vagyunk hivei az iskolák államosításának sem, mert ezt még teljes valláseggyenlőség és viszonyosság mellett is csak az egységes nemzeti iskola eszméjének megvalósítása után fogadhatnánk teljes bizalommal, de egyházaink szegénysége folytán azon merev állásponton sem maradhatunk többé, hogy egyházaink s főképp iskoláink részére az állam segélyét ne vegyük igénybe; ezért láttuk elérkezettnek az időt arra, hogy egyházi és iskolai bevételeink közzé az 1848. évi XX. és 1893. XXVI. t.-c. értelmében adandó államsegélyeket is felvegyük, illetve ennek egyházi törvényeinkbe iktatását javasoljuk.

A mi már az egyházi és iskolai adózásban még mindig meglevő termények, naturálék és szolgálmányok eltörlesztését illeti, azt ma a XX. század elején nem is látjuk szükségesnek hosszasan indokolni, hiszen minden lelkész vagy tanító társunk, kit a gondviselés oly

egyházba rendelt a hol még ilyen terményadózás van divatban, szívetfaesaró fájdalommal láthatja azt, miként fizetnek ocsuval, szeméttel az emberi szívek földjébe általuk elhintett tiszta magvakért s azok a szolgálmányok a melyeket még itt ott egyes egyházakban kényszerűségből, nem örömet teljesítenek óh mennyire távol állanak azon lelkiismeretes, szíves szolgálatoktól, melyekre atyáinkat, elődeinket a vallásos buzgóság ösztönözte a vallásos buzgóságnak tanuja volt az régen s annak gunyja, hitközönynek kényszerszülte cselekedete ma, hadd száljon le ez intézmény megérdemelt sirjába.

Az egyházi terhek viselését a helyi viszonyok szerint adóképes egyháztagok közt egyenlően megosztandónak, az iskolai terheket adó frt. után kivetendőnek javasoljuk hadd jelképezze amaz, az egyház által ápolt és hirdetett Krisztusi egyenlőség eszméjét; emez a percentes iskola adót pedig hadd éreztesse az egyháztagokkal, hogy mint honpolgároknak s e nemzet tagjainak a tanügy oltárán tehetsége szerint áldozni minden igaz hazafinak egyháza, hazája iránti legszentebb kötelessége s ne legyen senki tévedésbe, — mint eddig volt, — affelől, hogy egyházi adójából mennyi esik a tulajdonképpeni egyházi, s mennyi iskolai célokra s ha a népnevelésügy fokozatos következményei miatt valamely egyház az egyházi, illetve iskolai adót emelni kénytelen ne kárhoztassa azért a lelkiápolásra hivatott édesanyát az egyházat.

Egyházi törvényeinknek az anyagi ügyek kezelését tárgyazó 241—244. szakaszait összevonni s az eljárást egyszerűsíteni próbáltuk. Nevezetesen az ügykezelés természetes rendje hozza magával, hogy ha a presbiterium elkészíti a vagyonkönyvet értékelve és a teherlapot; abból elkészítheti az évi költségvetést rendes bevételek, rendkívüli bevételek, ugyancsak rendes és rendkívüli kiadások fejezete alatt s ez utóbbiba beiktathatja az egyháznak évenként változás alá nem eső kiadásait, illetve szükségleteit a mit az egyházi törvények 141. §. 2. sor bekezdése ír elő és így annak külön kimutatása a vagyonkönyv mellé felesleges. Éppen ezért ennek egyesített pontjait a költségvetés keretébe osztottuk be.

A mi végül a 249—257. szakaszokat illeti azokat mint tisztán adminisztrációs eljárásra vonatkozó bölcös és helyes intézkedéseket némi csekély változtatással új törvénykönyvünkbe is átveendőnek véleményezzük.

Ötödik részhez :

A dolog természetéből s egyházi törvényeink egyszerűsítését célzó törekvésünkben folyólag szerettük volna az országos ev. ref. egyházi közalapra fizetendő évi járulékokat is egyik egyházi adónem gyanánt az egyházi adó fejezet alá sorozni, mint az egyházi adók negyedik fajtáját; de azon pietás melylyel a közalap által ápolt nemes célok iránt viseltünk még sem engedte ezt tennünk: ennél'ogva erről külön fejezetben szólnunk s megjelöljük azon általános elveket, melyek szerint az egyházi törvények idevonatkozó V. része módosítandó volna.

Ezen fejezetnek leginkább a 259. és 260. közalap felhasználásáról szóló szakaszai estek legtöbb kifogás alá a mult zsinat óta, első helyen tehát ezek volnának módosítandók és pedig úgy, hogy a 259. §. a) pontjában ne csak határszéli, vagy külszövi idegen nemzetiségű népek közt élő hitfeleink lelkigondozására helyeztessék a súly; hanem itt az ország belsejében vagy éppen szívében tulnyomó számú másfelekezeti lakosok közt élő hitsorsosainkra is és pedig talán nagyobb mértékben mint amazokra, mert igaz, hogy azok a végvi-

déki missiói lelkészek nagyon fontos nemzeti és vallási missiót teljesítenek, de ma már az egyházpolitikai törvények által nyújtott engedmények és egyezmények örve alatt egyes helyeken üzött aljas lélekvásár idején nem kevésbé fontos feladat itt benn az ország szívében is egyes helyeken a más vallásfelekezetek közt élő hiveink számára egyházak szervezéséről, lelkészi állomások felállításáról való gondoskodás; amazok a szervezett missiók a kongrua igénybevételével már könnyen fenntarthatók, de emezek szervezése elodázhatatlan. Ismerünk helyeket, hol a tulnyomó számú katolikusok között lelkigondozás nélkül élő hiveink közzül még azok is kik egyházunk kebelén, főiskoláink jótéteményein nőttek fel nemcsak gyermekeiket igérik el; hanem az erős ellennyomás alatt még hitöket is elhagyják, holott egy imaház építése egy habár szerény jövedelmű lelkészi állomás szervezése emlékeztetné őket az egyházra arra a jó édesanyára, melynek kebelén felnőttek, s ébresztené még a hitben gyengékben is a protestáns öntudatot: ezért ezen pontban nemcsak a nemzetiségi hanem az ilyen kizárólag vallási missiók ápolását is kiválóan hangsúlyozni kívánjuk.

Az e) pontban a lelkészi nyugdíjintézet szervezése és segélyezése határozottan kiteendő, hogy végre valahára ezen kiválóan fontos érdekünk is kielégítést nyerjen.

A 260. §. módosítása a lefolyt 9 év óta folyvást hangsúlyoztatott gyűléseken, hírlapokban, mi is óhajtjuk ennek módosítását, de nem úgy mint sokan akarják, hogy a közalapnak bizonyos %-a az egyházmegyéknek és kerületeknek nagyobb kamatozás végett kiosztassék, mert így ez az országos voltánál fogva különben is nem nagy közvagyon, hogy uymondjuk szétforgácsolódna; hanem oly módon, hogy minden egyház a közalapi évi járulékaiknak egy bizonyos %-át egyházfenntartási alap létesítése céljából visszatarthatná; ha pedig ez nem volna lehetséges, akkor mint a közalapi közvagyon kezelő magyar földhitelintézet úgy az országos közalap is egyes megszorult egyházaknak, lelkészeknek, tanítóknak vagy egyháztagoknak is kellő biztosíték mellett könnyen hozzáférhető amortizációs kölcsönt adna, mert ez míg egyrészt a közalap évi jövedelmét fokozná; addig másrészt az egyházunkhoz való tartozás érzetét is felköltené, erősítené.

A családfőnek egyszersmindenkor megváltási joga törlendő volna, mert ez míg egyrészt visszaélésre is vezethet amennyiben egy szüleivel közös háztartásban élő ifju családfő, ki idővel nagy vagyonnak leendő örököse most 20 fillért fizetvén 4 koronával egyszersmindenkorra megválthatja közalapi tartozását s ezáltal az örökendő nagy vagyon ha több testvér nincsen a közalapi terhektől örökre megszabadul, addig másrészt az egyes gyülekezetekben a kiváltságosok számát szaporítja s osztálygyűléltre is vezet, amint ezt már sok helyen példák bizonyítják.

Hatodik részhez :

Egyházi törvényeink bíraskodásra vonatkozó részének átalakítására vonatkozólag egyházmegyei közgyűlésünk általánosan elvi szempontból a következő előterjesztést teszi.

Egyházi törvénykezésünknek az egyházi bíróságok szervezete, és hatásköréről szóló első részét illetőleg a bíróságok szervezete általában egyházi kormányzatunk szervezetével annyira összhangban van, hogy annak megváltoztatása, vagy más alapra való fektetése csakis az egész kormányzati szervezet megváltoztatása esetén volna lehetséges. Az egyházközi bíróságok szerve-

zetét kivéve többi bíróságaink a törvény intézkedésében meg is találták az utat, mely helyes megoldásra s kibontakozásra vezetett, s a gyakorlati élet az egyházmegyei, kerületi, és conventi bíróság szervezetében kívánivalót nem is igen talál és követel.

Nem így vagyunk azonban az egyházközségi bíróságok szervezetével. A gyakorlati élet azt mutatja, hogy ezen bíróság ilyen szervezetében nem felel meg rendeltetésének és céljának. A dolog természeténél fogva ezen bíróságnak volna legfőbb dolga, teendője s az eredmény az, hogy az egyházközségi bíróságok vagy egyáltalában nem működnek, vagy ha működnek feladatukat a legtöbb esetben alig képesek megoldani. Okát ennek abban látjuk, hogy a hol az egész presbyterium alkotja a bíróságot a sok tagból s leginkább nem képzett emberekből álló testület működését a személyes érdek és vonzalmak irányítják, vagy egyáltalában semmittevésre, vagy bizonyos irányban tevésre; szóval az ítélő képesség nem megbízható, másfelől pedig bénítja a bíróság működését az is, hogy az egyházközség lelkészének nem csak elnökének, hanem mert erre képes más egyént a legtöbb presbyteriumban nem lehet találni, jegyzőjének, vizsgálóbírójának s előadójának is kell lenni, s így a fegyelmi törvénykezés odiuma a hívek előtt egészen ő rea harul s ez a körülmény sokszor a lelkész és hívei közt fennállott jó viszony megbontója lehet, amely körülmény pedig a lelkész is működése körében korlátozza, s tartózkodásra készteti. Ezek folytán kívánatos volna, hogy az egyházközségi bíraskodás egészen más-képpen szerveztessék a bíraskodás a presbyteriumra mint ilyenre semmiképp sem bizassék, hanem mindenütt egy annak kebeléből alakított külön bíróság végezze a bíraskodást melynek elnöke a presbyterium egyik elnöke legyen.

Törvénykönyvünknek a törvénykezés anyagát vagy is a bírósági esetek és a büntetéseknek meghatározását tárgyaló részét illetőleg a közigazgatási bírósági esetek bővítését, módosítását, változtatását a törv.-könyv egyéb részeinek bővítése módosítása változtatása maga után fogja vonni és kell hogy ahhoz képest módosuljon, a fegyelmi esetek módosításánál pedig óhajtja közgyűlésünk, hogy az időközben hozott egyházunkat s közéletünket közelről érdeklő törvényekből folyólag fegyelmi esetek körébe vonassanak olyan mulasztások vagy cselekedetek is, melyek az egyháziasság rovására történnek vagy éppen céltatosan az ellen kihívóan vitetnek véghez s ehez megfelelően a fegyelmi büntetések is szükségképpen alkalmaztassanak s pótoltasanak.

A törvénykezési eljárás alaki részét a bírói eljárást illetőleg nagy hiánya a mostani törvényünknek mindjárt az, hogy nem állapítható meg s nincs biztos támpont arra nézve, hogy az eljárás mikor indul meg, gyakorlati életben ugyanis azt látjuk, hogy az espereshez ki hivatalánál fogva az egyházmegyei bíróság elnöke is igen gyakran érkeznek egyes hívektől panaszos vádaskodó levelek lelkész, tanító, vagy belhivatalnok ellen kire nézve az egyházmegyei bíróság első fokon illetékes. Az ilyen panaszos levelek legnagyobb részének amint azt szintén a mindennapi élet igazolja nem a fegyelmi eljárás megindítása s lefolytatása a célja; hanem a panaszlottal ellenséges viszonyban álló vagy jogaiban tényleg megsértett panaszos csak azt akarja vele elérni, hogy a panaszlott ezek elkövetőjének jellemzése gyanánt esperese tudomására hozza vagy pedig állítólag szenvedett sérelmére megnyugszik ha esperesse előtt kipanaszolja magát s mindkét esetben megalégszenek, ha esperesse neki valamikép elégtételt szolgál-

tatna. Az esperes urnak ezen esetekben a törvény nem ad utmutatást arra nézve, hogy mittevő legyen. Ennél fogva szükséges, hogy a törvényben határozottan megállapítsák milyen feltételek szükségesek általában a bírósági különösen a fegyelmi eljárás folyamatban tételéhez. A fentemlitett panaszos felfolyamodásokat illetőleg lelkészeink és esperseink bölcsessége kellő biztosíték volna, hogy a régi egyházi törvények 256. §-a mely szerint „*csekélyebb köteleességszegés esetében a lelkészek, esperesek és püspökök, jogosítva lennének a hatóságuk alatt álló egyházi tisztviselőket, hivatalnokokat és szolgákat fegyelmi eljárás nélkül is meginteni s rendreutasítani.*” Veszély nélkül visszaállítható lenne. Másfelől pedig szükséges, hogy a panaszos határozottan nyilatkozzék, hogy ő a vádat képviselni akarja és fogja s a panaszos ezalól csak akkor lenne felmenthető ha az ügyész a vádat magáévá teszi, mely esetben továbbá abban is ha erre az elnökség által hivatalból szöllíttatnak fel a vádat az ügyész látja el. Továbbá a panaszlevélnek a panaszlottal lett közlése és ennek válasza után a vizsgálat elrendelése előtt megállapítandó volna az elnökségnek vagy az e célra külön alkotandó ugynevezett vádtanácsnak a joga az ügyész meghallgatásával arra nézve, hogy egyáltalában, forog-e fen fegyelmi eljárásra alkalmas eset s egyáltalán a vizsgálat s további eljárás folyamatba teendő-e? Ez által sok felesleges költség s szükségtelen zaklatás megkimélhető volna.

A bizonyítási eljárás folyamán valamint az ítéletek végrehajtásánál határozottan megállapítandók volna a közigazgatási hatóság közreműködése igénybevételenek módzatai meguevezendők volna azok a hatóságok a melyekhez is azok a bírósági tagok akik által a megkeresés adott esetekben intézendők. Ezen intézkedésekhez volna alkalmazandó a törvény 5. §-a mely a közigazgatási hatóságokkal, való érintkezést tárgyalja és amelynek rendelkezéseit szükséges az egyház politikai törvények intézkedéseihöz is hozzá alkalmazni.

Szabályozandó volna a képviselő, úgy az első mint a felelbezési bírói eljárásban. A törvénynek a tárgyalás menetének ítélet hozása fellelbezési eljárásra vonatkozó része ellen a közgyűlés törvényhozás által megoldandó, vagy orvoslandó hiányait nem jelöli meg mert amennyiben itt a gyakorlati élet pótolnivalókat kíván annak megoldása nem annyira a törv.-hozás feladata mint a törvény végrehajtására vonatkozó szabályrendelet keretében eszközölhető.

A *Hetedik részhez*. Készített javaslat már előzőleg megjelent a „Debreceni Protestáns Lap” és „Magyar Szó” hasábjain s az az egyházmegye által változatlanul elfogadtatott.

Ezen javaslatok megállapítottak és elfogadtattak a hevesnagykunsági ev. ref. egyházmegye lelkészgyűléstének 1901. Október 14. tartott értekezletén és Október 15. T.-derzsen tartott öszi rendes közgyűlésében.

(Vége.)

Közzéteszi:

Ssük Károly,

lelkész, egyházmegyei tanácsbíró
és aljegyző.

TANÜGY.

Reform. hithűség és áldozatkészség.

— Közgyűlési karcolat. —

(Folytatás.)

A közmondás azt tartja: „Segíts ember magadon: az Isten is úgy segít.” És igaza van. A magát elhagyott emberen maga a mindenható Isten sem segíthet. S ha ily öngyilkossági politikát magános ember, vagy családapa követ el, kétségkívül az a nagyobb bűnös, a kitől több élet megmentése függött. Fiat applicatio.

Méltóztassanak elhinni uraim! hivatalos örei a hivatalos egyháznak, hogy eljő az idő, midőn egy jobb kor gyermeke álmélkodással s megdöbbenéssel fogja olvasni egyházkerületi közgyűlésünk novemb. 20-iki határozatát s nem fogja érteni, hogy volt idő a magyar reform. egyház életében, midőn ezen egyház nem tudta megérteni, nem tudta követni isteni Megalapítójának intencióját, ki azt tanította, hogy: „*valaki egy kis gyermeknek gondját felveszi az én nevemben az én gondomat veszi fel.*” És az egyház egyeteme nemcsak nem vette fel, hanem még azoktól is, kik azt felvenni képesek valának de ahhoz elég erejük nem volt, segítségét megvonta.

Méltóztassanak elhinni, hogy eljő az idő, midőn egy jobb kor gyermeke elborult lélekkel, s könnyező szemekkel fog megállani a szomorú sir előtt, melyet az egyház dicsőséges pályafutásának utján nov. 20-ikán hantoltunk fel s láttunk el gyászos siri jellel, melyre az egyháztörténet elfogulatlan muzsája e szavakat fogja vésni:

„Itt nyugszik a magyar református egyházak hithűsége s áldozatkészsége.”

Caveant, caveant consules! ne quid ecclesia detrimenti capiat.

Ezekután érdekes és kíváncsú volna tudni, hogy az az örök vágy tárgyát képező 1848. XX. t.-e. mely a ref. egyházak soha el nem képzelt boldogságát fogja meghozni: *végrehajtható-e? ki által? miként? mikor? mily eszközökkel s mi lesz annak következménye az egyház erkölcsi és fizikai életében?*

A kérdések oly fontosak és oly számosak, hogy azokra minden irányban kiterjedőleg, indokoltan válaszolni, egy rövid cikk keretében lehetetlen. Azért én ezuttal csupán nézeteim jelzésére szorítkozom.

E törvény úgy, hogy a törvény célzata, szándéka teljesen foganatosíttassék, csak az **egyházi javak államivá tételével s ezért a róm. kath. egyház híveinek, s a törvényhozás mindkét factorának hozzájárulásával léptethető életbe.**

Az egyházi javak államosítása azért szükséges, mert a közoktatásnak minden vonalon (alsó- közép- felső iskolákban) való államivá tételével, a minden egyházak lelkeszeinek, lelkészjellegű tagjainak, egyházi és szerzetes rendjeinek, tanítóinak, tanáramak, kántorainak rangjához s a kor követelményeihez mért, rendes fizetése, ellátása előre nem is sejthető állami kiadást von maga után, mely még az egyházi javak államosítása esetén is jelentékeny és a **mostani egyházi adóknál magasabb terhet ró az állampolgárokra.**

A róm. kath. állampolgárok hozzájárulása azért szükséges, mert a **többség és nagyon hatalma az ő kezökben van.**

De talán részletenként lehetne a törvényt életbe léptetni? például első sorban a reformátusok javára;

minden más felekezetekre nézve pedig elodáztatnék jobb időkre.

Vajjon van-e s kiben erre való hajlandóság? van-e a jó indulatnak, lelkesültségnek s részrehajlatlanságnak e tény foganatosításához megkívántató magas fok el-tűrt egyházunk iránt a mi szereplő államiférfiainkban, államikormányunkban, törvényhozásunkban, annak mindkét factorában, a nemzet minden vallásu rétegében, közvéleményében?

Bármennyire óhajtanám a kívánt „igent” mondani: én határozottan nem hiszem.

Hogy Széll Kálmán miniszterelnök nem hajlandó a református egyház javára kivételes intézkedést tenni az 1848. XX. törvénycikknek bármily alakban életbe-léptetése iránt — úgy hiszem — hogy e felől senkinek kétsége nincs, nem lehet. Köztudomásu e részben nevezettnek a folyó évben tett nyilatkozata, melyet egy interwiew alkalmából jelentett ki, a mikor éppen azt tudakolták tőle, hogy hajlandó volna-e az 1848. évi XX. törvény-cikket a protestánsokra nézve, valamilyen alakban végrehajtani?

Világos válasza az volt: „*a protestánsok ügye a magyarországi többi egyház-felekezetekétől el-különítetten, kizsákkítva nem rendezhető. Ezen ügy csak az összes felekezetekre együttesen oldható meg.*”

Bizonyos tehát, hogy Széll Kálmán a részlettörvényt meghozni nem fogja soha, pedig ő azt mondja, hogy az ő uralma: a jog, törvény és igazság uralma.

Még kevésbé várható ez a történetesen utánna következhető Zichy-Eszterházy-féle korinány kezdeményezésétől.

Ezekután a többi hasonrangu tényezőkről nem is szólok, valamint arról sem, hogy egy részleges törvény létrejötte is hány évre terjedő előmunkálatot igényelne.

Hogy tehát ki? mikor? mily körülmények között fogja a sokszor említett törvényt életre hívni? az a Gondviselés titka, melybe halandó szem bele nem tekinthet.

Jól teszik azonban az illetékes körök, hogy a kérdést felszínen tartják, ápolják, végrehajtását sürgetik. Épp olyan szükséges ez, mint a haza minden irányu függetlenségének folytonos hangoztatása s követelése, hogy annak tudata a lelkekből ki ne vesszen.

De midőn e csalfa reményben bizakodva, ezzel vigasztalják, biztatgatják a végpusztulásban vergődő egyházakat, rám ez azt a hatást teszi, mint mikor, a jóhiszemű gyermekek egymást a Mikulás bácsival biztatják, ki mindent hozni fog, a mit csak óhajtanak.

Óh Mikulás! mikor jő el a te országod? 53 éve várjuk már!

Arról is csak per tangentem szólok, hogy nézetem szerint mily erkölcsi s fizikai következményei lesznek egyházunk életében a törvény végrehajtásának?

A fejlődés minden téren való megszűnése s az ezzel együtt járó hanyatlás.

Az egyház tagjainak mindig elégedetlen, s mindig önző része lassanként megszokja a gondolatot, hogy a kötelességek teljesítése kitartással és ügyes fogással másokra is áthárítható, s előbb az egyik, aztán a másik teherviselés alól igyekszik menekülni. Idővel erkölcsi tudatlanságba sülyed. Elsorvad a kötelesség érzete. Rabja lesz a legrutább s legveszélyesebb bűnnek az **önzésnek.** Az önző mindég másra támaszkodik, kívülről várja a segílyt „a kívülről jött hatás pedig gyengít, mert a mit az emberért más teszen az az **öncsélekvés ösztönét és szükségét rombolja le.** Így az önsegély lelke, a minden természetes fejlődés gyökere

elhal. Kifejlődik az emberimádás bűne, mely jobban lealjasít, mint a vagyonomádás.

Minden intézmény azon alapon állhat fent, a melyen létrejött. A mi egyházunkat a lelkesültségben és áldozatkészségben megnyilatkozott önségely hozta létre. Ennek *halála tehát az egyház halála.*

És most a képzelet segélyével előzzük meg a századokat. Végre van tehát a kívánt törvény hajtva, minden egyháznak az évi szükséglete megállapítva, a költség rendelkezésre bocsátva, s szabályosan felhasználva. Vajjon ez az egyház fogja-e és hogyan intézményeit tovább fejleszteni? Uj intézményekre pénz kell. Ugyde az állam csak a már létező szükségletet fedezi. Vajjon az egyház az önségelyhez folyamodik-e, vagy az államtól kéri-e annak előállítását.

S ha az új intézményt, melyet az egyház talán éppen egyházi s reform. szempontból tart szükségesnek, az állam nem találja annak, s ezért vagy sok más, szerinte fontosabb és *sürgősebb* állami feladatok létesítése miatt a szükséges újabb költségemelés, a mely minden évben elő sem fordulhat, megtagadja: mi fog történni?

Hogy az — egyes ember vagy testület — a ki a nevelést az állam feladatának tekinti, s a ki e célra az államnak tetemes adót fizet, olyan új és állandó áldozatot hozzon, melytől egyszer márnagy küzdéseivel megszabadult, emberileg kizártnak tekinthető.

Marad tehát minden úgy, a hogy volt.

A mi pedig nem fejlődik: az hanyatlik.

Indokolt még e kérdés is, hogy: mi lenne ára az állam által hozandó nagymérvű segélyezésnek?

Senmi. Hiszen ez jogosan illeti az egyházat, mondják sokan.

E felfogással szemben utalok az 1893. XXVI. t.-c. rendelkezéseire, melyek az államkormány jogát arra az esetre szabályozzák, midőn az állam a tanítói fizetés minimumra kiegészítéséhez 60 forintnál többel járul hozzá. Lényeges jogvesztés az egyháza.

Ha pedig a segély arányában kívánja az államhatalom a maga jogkörét az egyházzal szemben fejleszteni, a mi természetesen látszik: úgy — si parvis licet componere magnis — a fizetendő ár, az ellenérték csekély nem lehet.

Vissza kell azért helyezkednünk a régi alapra, a *valódi* hithűség és áldozatkészségben megnyilatkozó *önségely* alapjára. S ha van még az egyháznak valamije, csak egyetlen egy talentuma is, *egyetlenegy és utolsó*: kereskednie kell azzal. *Mert az Isten kijelentése nem hasudik. Isten meg nem csufoltathatik.* Már pedig azt az ítéletében soha nem tévedő s egyszer kimondott határozatát soha meg nem változtató Isten tanítja és állítja Jézus által, éppen az egyetlenegy talentumot fel nem használó szolgára nézve „mindennek, a kinek vagyon *adatik és megszorítottatik*, a kinek pedig nincs, a *mije vagyon is elvétetik tőle.* És a *hassontalan szolgát vessétek* a külső setétségre.“ (Maté 25. 29—30.)

Azt a mi ma nincsen Isten mindig örökös gondviselése s hatartalan bőkezűsége holnapra megadhatja, és bizonyosan meg is adja, a mint megígérte, ha első sorban nem a magunk pillanatnyi hasznát — hanem „Istenországát s annak igazságát keressük“. A ki az ég madarát táplálja, a mező virágait ruhazza, bizonynyal nem felejtkezik el az ő saját egyházáról sem.

Keressünk tehát azzal, a mi még meg van, az utolsó egyetlenegy talentummal is.

A hajdan-korban a hazája fentmaradásáért ag-

gódo Cátó Róma halálos és veszélyes ellenségét Carthágót megsemmisítendő, ez eszmét minden római polgár lelkében felkelteni s ébren tartani akarván, minden beszédét az ismeretes mondással végezte: „caeterum Carthaginem esse delendam censeo.“ Meggyőződés, hogy ha mi is egyházunk leghalálosabb s legveszélyesebb ellenségét a *köszönyt és szükkeblüségét* végleg ártalmatlanná akarjuk tenni, minden magyar kálvinistának kell hogy az legyen ez ideája, *minden körülmények között* követendő irányeszméje, melylyel végeznie kell minden tanácskozását, végeznie kell minden áldomását, végeznie kell az élettől való végbucsuját, végeznie kell a mindenható Istenhez bocsátandó mindennapi imáját:

„Egyébiránt a magyar reform. egyházak fentmaradását s függetlenségét a legfőbb törvénynek tartom.“

(Vége.)

Padrah Sándor,
kir. közjegyző, egyházkerületi képviselő.

KÖZÉLETÜNK.

Válasz,

„Tiszaháti“-nak e becses lapok f. évi 46. számában a f.-szabolcsi ev. ref. egyházmegye espereséhez is intézett felhívás tárgyában.

Azzal a nyugalommal olvastam e b. lapok idézett számában az odiosus zsurki ügyet, melylyel a méltatlanul megtámadott ember szokott megállani a méltatlan vádakkal szemben, midőn kötelességét a viszonyok s a lehetőség korlátai között töletelhetőleg s állásból folyólag teljesítette. Éppen azért igen röviden s a tényekre hivatkozva fogok e téren „Tiszaháti“-nak s az ügy iránt érdeklődőknek válaszolni. A továbbiakat majd fegyelmi uton a fegyelmi bíróság fogja intézni. Erre nézve most és itt szintén csak annyit, hogy az eljárást a törvények értelmében megindítottam.

A mi azt illeti, hogy Zsurkon a házasságra lépők az egyházi szertartást következetesen mellőzik, az e. m. gyűlés már 1898. évi esperesi jelentésem alapján akként intézkedett, hogy e baj és egyháziatlan eljárás okainak megvizsgálására s a tévedezők felvilágosítására küldött-seget menesztett ki a zsurki egyházba. Midőn a baj újabbban is ismétlődött, a f.-szabolcsi ev. ref. e. megye közgyűlése, ugyancsak a tisztelettel alólirott esperesnek az e. megye 1900. évről összeállított jelentése alapján az alább olvasható határozatot hozta:

„I. Vallás-erkölcsi állapot.

i.) esketést mellőzték Mihálydiban, hol egy vegyes házasság nem esküdt és Zsurkon 3 esetben.

Határozat:

Az i.) pont alatt érdekelt egyházak lelkészei az E. T. értelmében éber örökösre figyelmeztetnek. Különösen felhívják a zsurki egyház eljárásága és presbyteriuma, hogy presbyteri gyűléseikben tárgyalják ez elszomorító rendetlenségnek az okát és annak megszüntetésére minden lehető megtegyenek s eljárásukról tegyenek jelentést 1902. január 1-ig az esperesi hivatalhoz.“

Ime a második inték d. s. Az 1902. jan. 1-je még nem jött el; de ha Isten életemet megtartja — s ha Ti-

szaháti az ügyet nyilvánosan nem szellőztette volna is — én jan. 1-én túl minden bizonynyal kérdőre vontam volna a zsurki egyház lelkészét és presbyteriumát; így pedig természetesen még szigorubban fogom — ha elek — őket ellenőrizni.

A mi pedig a kérdésnek — hogy én is a „Tiszaháti“ által használt kifejezéssel éljek e szomoruan, keserűen mulatságossá tett dolognál — „secessió“ részletét illeti, arra nézve csak azt nyilatkozhatom s válaszolhatom, hogy: igenis, a mennyire csak tehetem, az E. T. által előmbbe irt kötelességeim szerint (E. T. 135—143. és 162. §. valamint a 165. §. d) pontja) igyekszem én figyelemmel kíséreni a lelkészek magán és család életét is s alig is van olyan lelkészársam, kinek örömet és baját részletesen s közvetlen, személyes tapasztalatom alapján, ne ismerném; tudtam azt is, hogy Cs. I. lelkészársam, mint zsurki lelkész s mint gyermektelen ember, házában tartotta sógorának, P. J. nyug. ibronyi lelkésznek növendék leánykáját; sőt az 1900 év június havában, egyházlátogatás alkalmával találkoztam is ott vele; sőt úgy távolról hallottam azt is hogy Cs. I. nevelt leányát férjhez adta; de azokról az elszomorító, botrányos körülményekről, melyeket „Tiszaháti“ a nyilvánosság előtt feltárt, megvallom, hogy tudomásom nem volt, a hozzájuk való nagy távolság miatt alig is lehetett; no meg az igazat megvallva, ref. lelképasztorról ilyet fel sem tétéleztem, sőt könnyen még el sem hittem volna; de, hogy tudomásomra hozta, köszönettel adózom „Tiszaháti“-nak érte és sietek úgy őt, mint az érdeklő t közönséget e részben is megnyugtanni, hogy az eljárást e tekintetben is megindítottam s úgy Cs. J. zsurki lelkész, mint P. J. nyug. ibronyi lelkész nyilatkozatra hivatalosan felszólítottam. Hogy mi lesz eljárásomnak az eredménye? megtörténtek-e azok a botrányos dolgok a kérdéses nevelt leánynak férjhezmenetelénél és esketésénél, melyeket e becses lapokban „Tiszaháti“ részletesen leír? (melyeknek valóságában én egyelőre nem kételkedem: de mégis a vizsgálatról kell annak kiderítését feltételeznem); megtörtént-e különösen a születendő gyermekek eligérése stb. azt mind a komoly, körültekintő s alapos vizsgálat fogja kideríteni. Ennek megejtéséig úgy „Tiszaháti“, mint az érdeklődő olvasókat türelemre és várakozásra tisztelettel kérem.

Meg kell még jegyeznem, hogy időközben, míg t. i. a „Tiszaháti“ felhívásai e becses lapban megjelentek, nt. Pozsolt Ádám ur t.-szentmártoni lelkész s e, meggyenk egyik érdemes tanácsbírója, a zsurki esetet hozzám hivatalosan, komolyan, férfias nyíltsággal szintén bejelentette s az ügy megvizsgálására figyelmemet felhívta. Őszintén megvallom hogy igen jól esett volna lelkemnek, ha „Tiszaháti“ is (ha ugyan lelkész rejtezik ez álnév alatt) azon testvéri érzület viszonzásául a melylyel én lelkésztestvéreim iránt viseltetem, őszintén, nyíltan és férfiasan, mint azt nt. Pozsolt Ádám t. barátom cselekedte, saját neve alatt intézte volna hozzám a fenforgó ügyben a felhívást. Midőn ilyen visszaélések, visszaességek, szabálytalan, törvény és rendeletellenes dolgoknak jövünk tudomására, sohasem kell elrejtőznünk, sohasem kell félnünk az érdekelt emberek, a tiltott uton járó hűtlen pásztorok tekintetétől.*.

* Ez az én nézetem is. Mennél súlyosabb természetű a személyes vád melyet valaki e len emelünk, annál inkább kötelességünk a sisak rostélyának felnyitása. De természetesen a szerkesztő a maga szakálára ezt soha nem tehetvén, e tekintetben minden és mindig a cikkirótól függ. Szerk.

Addig is, míg az ügy a maga rendes, törvényes útján elintéztetnék, Isten velünk!

Nagy-Kálló, 1901, dec. 1.

Görömbei Péter

felső-szabolcsi esperes.

A gégényi ev. reform. egyház kérelme.

Kegyves Jóltevők!

Régen emészt bennünket egy édes vágy, hogy roskatag, elavult, parányi teplomunk helyett újat s a kor kívánalmainak megfelelőt építsünk. De a legerősebb paizsos férfiú, a szegénység, folyvást utunkat állja s nem engedi forró vágyaink teljesülését. Maroknyi gyülekezet vagyunk. Mindössze 141 egyházi adófizető hívünk van s ezek közül 27 olyan, a ki semmi állami adót nem fizet. 107-nek 0—20 korona közt van az állami adója; s összesen ezek csak 873 korona 16 fillér állami adót fizetnek. — S mindössze 7 olyan egyháziagunk van, akiknek 20 koronán felül van az állami adójuk. Ezek közül is 4 külbirtokos. E maroknyi gyülekezetre, feltárt szegénységénél fogva, a rendes évi teher is nyomasztó nagy; az állami adónak 123%-a. Ezenkívül, hogy az építkezéshez közelebb jussunk 10 évre, rendkívüli adót vetettünk ki, a mi az évi terhet csaknem 300%-ra emeli, az állami adóhoz viszonyítva. Oly teher ez, e szegény népre, hogy noha készséggel vállalták azt magukra gyülekezetünk tagjai: mindazáltal aggódnak hogy a folyvást nyomasztóbbá váló gazdasági viszonyok miatt is, ez évtizedes teher, a buzgó hitéletre nem fog-e bénítólag hatni? S bizony-bizony, méltan kiálthatnak fel híveink az apostollal: „Felette, igen erőnk felett megterhelteünk vala, annyira, hogy életünk felől is kétségbe esnénk“. (II. Kor. I. 8.) De vajna legalább már, e csaknem öngyilkosságig menő áldozat mellett célhoz juthatnánk! Azonban úgy vagyunk már, mint a faradt vándor, ki látja bár a helyet, a hova törekszik, de minden erőfeszítés dacára sem bir önjerejéből oda vándorolni.

Országos közalapunktól 12000 korona lökesegélyt kértünk és elő is voltunk arra jegyezve. De a nagyszámu kérelmezők miatt, csak 6000 koronával elégtettünk ki. E körülmény, a legreménytelenebb helyzetbe sodort bennünket, éppen akkor, a midőn azt hitük, hogy óhajtásunk már teljesülni fog. Utolsó menedékünkhöz, a könnyőre szívekhez fordulunk azért, segedelemért esedezve.

Kegyves Jóltevők! Bizonynyal ti, egyen egyen, buzgó áhitattal csüggtök a zsoltariró szavain: „Óh seregeknek Istene, Mely kedves gyönyörűsége, A te szerelmes hajlékodnak“. Mi, fájdalmas helyzetünkben, csak kesergések között vehetjük ajkainkra a szent szavakat. Templomunk nyomoruságos állapota lenyűgözi lelkünknek szárnyait. Szeretettel esedezünk azért hozzátok, segítsetek kivergődni nehéz helyzetünkből! Hiszen egy-egy templom felépítése általános emberi érdek: mert a szeretetnek, a tiszta erkölcsök emez örök ideáljának legdusabban termő veteményes kertje az. Az emberi szívek nemesítése, az emberi lelkek tökéletesítése s Istenhez vezérlése, a templomok által eszközölhető leghathatósabbban. S ki ne ösmerné el közületek, hogy irtózat volna e földi élet, ha templomok nem volnának. Mert hiszen kétségtelen az, hogy éppen a templomok azok, amelyek feken tartják s irtogatják az emberi vad szenvedélyeket

Ne keményítsétek meg azért a ti szíveteket, bizodalmas kiáltásaink előtt! A szeretet szent tüze serkentse

adakozásra a ti szíveteket s támogassátok szegény gyülekezetünket, szent törekvésben! Segítsetek, hogy hadd zendüljön meg mielőbb a mi építendő templomunkban a hálaének; s a ti jó cselekedeteitek által, dicsőíthesük abban mielőbb a mennyei Atyát! Ne, óh ne szégyenüljön meg, a mi bennetek helyezett reménységünk! Jusson eszetekbe midőn esdő sorainkat olvassatok, a szentírás szava: „A ki követi az igazságot és az adakozást, nyer életet, igazságot és tisztességet“. (Péld. XXI. 21.) „A szentek szükségére adakozók legyetek!“ (Róm. XII. 13.) „Az Isten pedig, az ő hatalmassága szerint megcselekedheti, hogy a ti jó kedvetekből való adakozásoknak haszna, ti reátok térjen, hogy mindenekben, mindenkor, a mennyire szükséges, bővölködvén mindenekkel való jótéteménnyel bővölködjetek“. (II. Kor. IX. 8.) Mert nem hamis az Isten, hogy elfelejtkezék a ti cselekedeteitekről, a ti fáradságos szerelmeitekről, melyet mutattatok az ő nevében, hogy t. i. szolgáltatok és szolgáltok a szenteknek“. (Zsid. VI. 10.)

A kegyes adományokat, az idezárt postatakarék-pénztári befizetési lappal kérjük hozzánk juttatni! Mi pedig nem fogunk késni, köszönetünk mellett nyugtázni azt.

Isten áldását és segítő kegyelmét kérve minden jölteveinkre, maradtunk,

Gégényben, 1901. évi szeptember hó 25-én (u. p. Demecser, Szabolcs megye.)

A gégényi ev. református egyház nevében s megbízásából:

Mesösy Gusztáv,
ev. ref. főgondnok.

Vas Mihály,
ev. ref. lelkész.

A buzgólkodó törekvő, de igen nagy terheket viselő s templomépítéshez készülő gégényi egyházat, részemről is, a kegyes jöltevek munkás szeretetébe, atyafiságos indulattal ajánlom.

Kelt Nagy-Kállóban, 1901. évi október hó 2-án.

(P. H.) **Görömbei Péter,**
felső-szabolcsi esperes.

2649/1901. szám.

Segélyt méltán érdemlő, gégényi ev. ref. egyházunkat, a nemes lelkű jöltevek pártoló figyelmébe, a magam részéről is melegen ajánlom. „A jó kedvű adakozót szereti az Isten“. (II. Kor. IX. r. 7. v.)

Debrecen, 1901. évi október hó 9-én.

(P. H.) **Kiss Áron,**
püspök.

Adományokat lapunk szerkesztősége is elfogad s rendeltetése helyére juttatja.

Szerk.

IRODALOM.

Egyházi Beszéd.

Irtá Peti Lőrincz bürös-váradai ev. ref. lelképásztor I-ső kötet. Szerző tulajdona. Csurgón, nyomtatott Vágó Gyula könyvnyomdájában, 1901. Ara 3 korona.

Evangélikus reformált egyházunk dunántúli kerületében egy somogy-vármegyei kisdud falunak lelképásztorra küldötte be hozzánk a fentebbi címmel jelölt prédikációs könyvet, mely annyival inkább érdeklő e sorok íróját, mert szerzője, *Peti Lőrincz*, a debreceni főiskolának volt annakidején növendéke s e könyv ismer-

tetőjének tanuló társa és jó barátja. Ma a szerző saját kerületében egyházkerületi és egyházmegyei tanácsbíró általános becsülésnek örvendő férfiú, kitől minden téren csak a legjobbat várják és várhatják is azok, a kik őt ismerik.

Bárki is méltán gondolhatja, hogy elfogult, s csak kevésbé tárgyilagosságot tehát az a bírálat, a melyet egy könyvismertető, vagy hát bíráló ilyen személyes motívumokra fektetve ír meg.

Lehet, hogy személyi motívumok is közbe fognak játszani e sorok megírásánál, de nagyon jó lelkiösmerettel mondhatom, hogy ezeket minden áron igyekeztem elnyomni, hogy teljes tárgyilagosságra törekedjem, erős gyűlöltője lévén az irodalmi pájtáskodásnak. És ha még is nagyon kedvező leendő műre teendő bírálatom, annyival inkább jót merek állani, a kezünk alatti mű jóságáért, mert nem tartózkodtam elmondani, hogy mi csoda emlékek és egyéni indokok is vezérelnek engem e sorok írásában. Sőt elmondom még azt is, hogy évekkel ezelőtt átolvastam szerzőnek összes akkori készletben levő egyházi beszédét, s én vettem őt rá azok kiadására. A gyertyát nem kell véka alá rejteni, s a világosságnak fényleni kell mindenek előtt. Szerzőnek önbírálatos szerénységére mutat, ha csak évek múlva tudta magát ráhatározni, azóta is többször megújuló sürgetésem mellett, egyházi beszédei kiadására.

Szükséges és fontos dolognak tartom, hogy teljes részletességgel kijegyezsem ide e kötet, a mű első kötetének tartalmát. Ez a következő. Van e kötetben 4 adventi beszéd: az árvákhoz megtérő Jézus; a velünk levő Jézus; Jézus a gyülekezetben; Jézus a házban; 2 karácsonyi egyházi beszéd. Mit jelentett meg az Úr Bethlehemben; karácsoncsillaga címek alatt; 1 alkalmi beszéd. A kettős határ cím alatt, melyet szerző 1900. utolsó napján, a magyar keresztyénség 9. százados jubileumán tartott s melyekhez elő, és utó imádságot is közöl; egy újévi egyházi beszéd. Istennek orcája nem látható címmel; 3 farsangi beszéd; családalapítás; Sámson feleségválasztása címekkel, ez utóbbiról két beszéd; 1 virágvasárnap beszéd, a legnagyobb megkíséretés cím alatt; egy nagypénteki beszéd, bűneinkről való megemlékezés cím alatt; 2 husvét beszéd, a husvét esemény hatása; a husvét tanító és ébresztő isteni szózat címek; alatt; 1 áldozó csütörtöki beszéd áldozó csütörtöki felhő cím alatt; 2 pünkösdi beszéd, Isten erejének jelképei; az istenkép vissza állítása címek alatt; 1 vizsgakor mondandó beszéd, az igaz szülő címmel; s aratáselőtti és 1 aratási beszéd, mire tanít a mezőn imádkozó Izsák példája? Boáz és aratói köszöntési címmel; 2 bűnbánó beszéd, Isten irgalmassága; az egy szükséges dolog címmel, 1—1 ujkenyérrel és ujjborral urvacsoraosztáskor mondandó beszéd, legyen Isten áldott; magunknak megmeztelenítése címmel; 3 közönséges beszéd kedvesség, megbocsátás az élet jó napjai címek alatt, s végre Tabitha cím alatt 1 beszéd, adakozás nem sikerülése után. Ime ezt a 29. egyházi beszédet foglalja magában ez a 230 lapra nyomott, a nyomdának is becsületére való szép kiadású kötet, melyet remélünk, még több is fog mielőbb a szerzőtől követni.

Tulajdonképeni bírálatunkat rövid néhány mondatban is összefoglalhatjuk. Szerző a Krisztust prédikálja mindig és mindenekben, úgy hogy összes egyházi beszédei az evangéliumban gyökereznek annak a talajából veszik tápláló erejüket. Szerző gondolatai mindig mélyen járók s kifejezései tiszták és világosak. Szereti a rövid

mondásokat s azok megalkotásában gondolatokkal megterhelésében valósággal mesternek mondható.

Bizvást kimondhatjuk, Peti Lőrincz a magyar protestáns egyházzónoklati irodalom legkiválóbb stylistái között is az első sorban áll. Nagy mester beszédei címeinek, főtételének részeinek, tehát dispositiói nagy és nehéz munkájának megállapításában. Sehol nem veszük itt észre, hogy akár a logikai, akár a zónoklattani szabályok ellen vétene, sőt inkább e két elv követelményét mindig szem előtt tartja, s beszédeiben a lehető legteljesebb mértékben össze is kapcsolja egymással.

Általában egy nagy értékű munka áll itt előttünk melyet hosszú ismertetéssel szükségtelen dolog ajánlani. Ismételtén is kimondjuk azt a reményünket hogy az első után mielőbb következni fognak a további kötetek is, a melyek elé, az első kötetből szerzett benyomásaink alapján, indokolt és méltó érdeklődéssel tekintünk, s mikor ez első kötetet igen melegen ajánljuk, előre felhívjuk a következőkre is olvasóink figyelmét.

Csiky Lajos.

Debreceni Képes Kalendárium. 1902. Ehez a második kiadáshoz irt előszóban *Komlóssy Arthur* azt írja hogy ennek a kalendáriumnak „*első évfolyama az utolsó példányig elkelt*” s „*az 1902 ik évfolyam kétszer annyi példányban nyomtatott.*” Előre meg lehet jósolni hogy ez az évfolyam is elkél „*az utolsó példányig!*” Sőt meggyőződésünk az, hogy kár volt nem háromszor vagy négyszer annyi példányban nyomtatni s számára az ország minden nagyobb városában piacot nem teremteni. Mert első sorban helyi és Hajdúvármegyei érdekeket kíván ugyan ez a naptár szolgálni; de főleg *református* szempontból annyira érdekes és becses adatok vannak ebben gazdagon egybehalmozva, hogy nem volna szabad e naptárnak egyetlenegy magyar református s általán protestáns család köréből hiányozni. Felhívjuk rá lelkészársaink figyelmét; *ajánlják e naptárt hiveiknek úgy a mint csak tehetik.* Mondhatjuk hogy mikor ezt cselekszik, jó dolgot cseleksznek. Nem közönséges, szablonyszerű kalendárium ez, hanem oly becses mű, melyet kezeinkbe véve le se tudunk tenni, míg el nem olvastuk belőle a „*Méliusz élete, háza arcképe emléke*” felől és *Kiss Aron püspök*” ről Balogh Ferenc aztán „*Őz Hegyi Mihályné-ól*” és a „*gályarabok emlékoszlóparól*”. S. Szabó József által megirt közleményeket. Közölve van benne. Mélius Juhász Péternek Debreczenben 1563-ban megjelent „*Magyar Prédikációk*” című könyve címlapja; aztán érdekes cikk kíséretében Csokonai Lillájának felfedezett arcképe. Ezekon kívül találunk e naptárban számos illusztrációt Debreczen templomairól, tanintézetéről. Érdekes a *Fazekas Mihály és kalendáriumá-ról* írott közlemény is. Ott van a „*Debreceni szabadság szobor*” tervezetének hü rajza; jelenetek a Hortobágyról; Debreczen szab. kir. város könyvnyomdája, többféle felvételben, és így tovább, Külső kiállítása diszes, fedelén Debreczen város címere. Ára 1 korona. Kapható a város könyvnyomdájában és minden helybeli s hajdúvármegyei könyvkereskedésben. Igazán kedves könyv ez s dicséretére válik a kiadás érdemes rendezőjének és összeállítójának *Komlóssy Arthurnak.*

A tárgy rokonságánál fogva e helyen emlékezünk meg a „*Csáthy-féle zsebnaptárakról is.*” A debreceni könyvpiacnak, de a magyar könyvpiacnak is régi érdeemes üzlete a debreceni *Csáthy Ferencz-féle* könyves üzlet. Ez az üzlet már évtizedek óta esinos zsebnaptá-

rakat szokott kiadni, melyek diszes kiállításuak és káposok is a közönség előtt. Ezek a naptárak az 1902-ik évre is megjelentek és kaphatók a XXXVI. évfolyamra. A lapnaptár ára: 10 fillér; az olesőbb kiadásu tárcanaptáré 20 fillér és a diszes kiállításu zsebnaptáré 30 fillér.

KÜLFÖLD.

Küzdelem a protestánsok és a katolikusok között Németországon.

(Folytatás)

A gyűlésen tartott többi zónoklatok is ilyen hanguak voltak. Természetesen ezen sértő támadásokat a protestánsok sem hagyták szó nélkül. Szeptember 8-án Osnabrück összes evangélikus szószékéről a következő nyilatkozatot olvasták fel a katolikus gyűlés támadásai ellenében: „A városunkban megtartott katolikus gyűlés alkalmával az itteni három evangéliumi község egyházi elöljárói egyhangulag elhatározták: Mi általában a türelem álláspontját képviseljük és azt akarjuk, hogy minden egyház zavartalanul tarthassa meg ünnepéyeit. Tudomást is szereztünk arról, hogy a katolikus gyűlés vezetősége elismerte az evangélikusság jó indulatát. Fájdalom azonban ezen jó indulat mellett nem tartották meg mindenüt azt a mértéket, a melyet az evangélikus tudat követelt volna. Ezen sajnálat annyival is inkább jogosult, mivel az ünnepély lefolyása sehogy sem felelt meg azon ígéretnek, hogy a gyűlés a más hitűek iránt való tiszteletből békésen fog ülésezni. Különösen az egyházunk és reformátoraink ellen intézett támadásokat határozottan vissza kell utasítanunk. Mi nem tudunk sem Luthernek, sem Kálvinnak sem más embernek az evangéliumáról, hanem mindnyájan a Jézus Krisztus evangéliumának vagyunk a hivei azon evangéliumnak, a melyet Isten kegyelemből a reformátorok ismét visszaadtak a keresztyénségnek, és a melyen felépült az egyház, a melyet a pokol kapui sem dönthetnek meg”. Szeptember 10-re egy a három evangélikus község tagjaiból álló bizottság tiltakozó gyűlést hívott egybe, a melyet tulzsfuoltság miatt a következő nap megkellett ismételni. Ezen tiltakozó gyűlésről szóló tudósítás nyomtatásban is megjelent. A tiszta jövedelem az ausztriai evangéliumi mozgalom számára van szána.

De nemcsak a prot. egyház hanem a világi sajtó is alaposan megleckéztette a katolikus gyűlést. „Ha azt látjuk” — írja a Reichsbote — „katolikus részről, mintha közösen akarnának velünk harcolni a keresztyénség ellenségei ellen úgy ez csak látszat; vajjon tiszteséges szándékuk van-e az ultramontanoknak akkor, a midőn az evangélikus egyházat minden baj forrásnak, a népek méltányának tekintik? Vannak egyes valóban vegyes katolikusok, a kikkel szellemi közösségre örömezt lépünk; csak hogy azok ritkák, mióta az egyházat a jezsuiták uralják az ő középkori szellemükkel. Ez a szellem nem is akar bennünket keresztyéncknek elismerni és törkvésenek főcélja gyanánt tekinti az evangélikus egyház kiirtását, Németország rekatholizását! Hogy egyeztethető az össze, ha ők közös harcról beszélnek az atheizmus ellen bennünket pedig félig-meddig atheistáknak tartanak, mivel a pápának, mint Isten helytartójának a tekintélyét nem ismerjük el? Ne áltassuk magunkat illúziókkal mind addig, a míg a katolikus egyházat a jezsuitismus uralja, Luther és Loyola Iguácé épen úgy nem haladhatnak együtt karöltve, mint

Pál apostol a római levél írója egy Liguorival és az ő moráljával. Ezek azok az ellentétek, a melyekért nem mi vagyunk a hibások. Csak politikai, állami, és socialis területen van alkalom, a hol a modern naturalistikus világnézet destruktiv céljaival szemben a centrummal együtt haladtunk és örömet haladhatunk együtt. De itt is nagyon vigyáznunk kell, mivel gyakran hierachikus nézeteket és célokat vegyitenek közbe s ez által inkább akadályozzák, mint előmozdítják valamely áldásos törvényjavaslat létrehozását a mint ezt a Zedlitz-féle iskola javaslatnál és a lex Heinzenél is tapasztaltuk. Azonban a vallási, erkölcsi és szellemi élet minden területén és a sor tévedései ellen való küzdelemben nekünk evangélikusoknak, mint eddig egyedül kell haladnunk a magunk útján; a római egyháztól ezen küzdelemben eddig sem nyertünk segítyt, ezután sem fogunk nyerni. Ezen szellemi küzdelem a kor tévedéseivel szemben ezután is csak az evangélikus egyházra marad. Ezáltal természetesen egyházunk gyakran a küzdelemmezejének látszik s a katolikusok csak kigunyolják az evangélikus egyház mezején létező ezen állapotot dicsekesznek a katolikus egyház fényes egységének a nyugalmával; de tényleg ez csak a temető siri nyugalma. A hol élet van, ott küzdelem is van; a régi elenyészik és új támad helyébe s jó napfényre. Így volt ez a régi egyházban is, míg a római egyház uralmának szemfedelét terítette reá és a szellemnek és lelkiismeretnek a nyilatkozását atokkal és kiközösítéssel folytatta el. Ettől kezdve megszűnt a római egyház vallás-erkölcsi és kulturális befolyása s még csak hierachikus hatalmi eszközeinél fogva tart össze; egyedüli gondja a hierachikus uralom megtartása az egység által, a melyért az igazságot is feláldozzák“.

(Vége köv.)

Veress István.
ev. ref. lelk. sz.

NEKROLOG.

GRÓF RÁDAY GEDEON

1829 - 1901.

Csakugyan igaz tehát, hogy Isten az ő szolgálainak sem adott változhatatlan erősséget. Ime Isten szolgálainak egyik legkiválóbb, legkiemelkedőbb alakja is összeomolva, megtért nagy őseihez. Nem hiszem, hogy a nagy magyar hazában a jelenlegi nemzedék fiai között volna egy is, akár a lelkesek, akár világiak sorában, a ki hü-ebb, buzgóbb, fáradhatatlanabb szolgálja lett volna az Urának a magasztos értelemben átérzett, és mégismert kötelességek teljesítésében mint Gróf Ráday Gedeon vala.

Lelkünket mély fájdalom sötét boruja szállta meg e nagy emberünk halála hírére. Nem gondoltuk, nem sejtettük, hogy az ily hamar következzen be. Fájdalmam növekedik az által, hogy ime már soha többé nem adózhatom neki köteles hálammal, elapadhatatlan mély tiszteletem ragaszkodásom nyilvánításával mindezért, a mit cselekedett velünk, és másokkal. Az igazságos, a nemes, a lángoló, a nagyszeretető léleknek már csak por hüvelyére tehetek koszorút, emlékezés, és kegyelet örök zöld leveleiből

Nem arra vállalkozom korántsem hogy nagyhalot-

tunkról kimerítő életrajzot, mindent hiven feltüntető képet állítsak az olvasók elé; ily nagy feladatra erőtlenségem is érzem magam, s a szükséges adatok sincsenek kezeim között.

Soraim csupán a hálás megemlékezés igénytelen feladatát ohajtják teljesíteni, mint a melyre a nagy halottal szemben magamat elkötelezve is érzem. Én csak apró vonásokat rajzolhatok Rádayról, de tudom, hogy éppen ezen apró vonásokban is az ő nagy lelke, ereje lüktet, az ő nagy hűsége tündöklök. És megvagyok arról is győződve, hogy az elhunytak önzetlen, egyenes, kristály tisztaságu lelke a távolból is megbocsátja azt nekem, ha szinte csak töredékes képet állítok is elő ő róla.

Fájdalom, hogy Ráday már a történelemé és nem a mienk. De míg a mienk volt, ő csinált történelemben való cselekedeteket. Ráday egyéniségei és tettei történelmünk buzdító, felemelő, erősítő, nevelő hatású alakjai és tényei sorában foglal helyett. Ott is az elsők között, a nagyok között. Mind magán jellem, mind erős, puritán kálvinistasága, mind hivatalos tevékenysége alapján szükség, hogy ott ragyogjon az ő neve is azoké mellett kik a halálban a halhatatlanságot vívták ki magoknak.

A nagy emberek a nagy lelkek két fő nagy erénye magasztos tisztaságban, hódolatot keltő erőben élt Rádayban is. Ez a két nagy erény: az egyház és hazaszere-tet. A hazafiság, és vallásosság. Ráday mindkét erényben egész volt, mint mindenben Ráday nagy lelkében semmi erény, semmi emberi tulajdonság nem darabokban részletekben volt meg, hanem egészen. Ő egész jellem volt; a ki ép úgy nem szerette a fél erényeket, a fél alkotásokat, mint a teljes bünt a teljes romlottságot a mennyire üldözte. Ő egész lelkével adta át magát nagy céljai nagy eszményei szolgálatának, s másokban is azt tudta becsülni, ha egész lélekkel, egész hűséggel végzik dolgaikat. A lanyhaság, a közönyösség, a félmelegség soha sem bírta tetszését. A mint ő maga ideális szeretettel csüggött hivatásának teljesítésén, úgy másokban is ezt a tulajdonságot tudta szeretni, és becsülni.

A két fő nagy erény: a hazafiság, és vallásának szeretete Ráday lelkében egységes folyamta összefolyva, irányították az ő egész életét, s minden működését. Élete önfeláldozásával szerette hazáját mint ifju ember, oda állva a haza szabadságáért küzdők közé ő is, a nagy izgalmas időkben. Élete nyugalmanak feláldozásával szerette egyházát is, és szolgált annak minden ügyét ereje fogytáig. Igen ő a világi főúr, nem a kényelmes, és könnyebb oldalát választotta egyháza dolgainak. Ő nemcsak a gyűléseken és tanácskozásokon vett részt, hogy ott szavát, véleményét hallassa, ő nem csak az egyházkormányzónak külső díszet, tekintélyét kereste, hanem magát a munkát, azt a valóságos munkát, a mely biztosíték volt arra, hogy az a mit ő jónak látott a mit ő akart, az meg is legyen, az valósággá is váljék. Ő tanácskozásokban is bámulatot érdemelt ugyan erős ítéletének, világos látásának, gyors felfogásának ereje által, a melyek képesíték őt arra, hogy bonyodalmas ügyekben is mindig meg találta a megoldás fonalt, s rá tudott ütni éppen a szeg fejére, de még is inkább lankadatlan tevékenysége, tett vágya az, a mi őt az egyházi életben igaz példányképpé tette a jelen, és utókor számára.

Az országos működés terén mint szegedi királyi-biztos már európai hírnevet szerez magának páratlan erélye szigora, igazságossága, hatalmas tehetsége, képes-

ségei által. Minden fajta bűn és gonoszság rettegett már nevének említésétől is. E téren való működéséről sokat irtak már azóta és jelenleg is. Tény, hogy a magyar alföldön a Ráday névnel ösmertebb név nem élt a nép ajakán. A gyermek is ösmerte e nevet. A mint rettegették a rosszak, úgy imádták a jók mindenütt. Itt a délvidéken a szerbség, a svábság is a legnagyobb hódolattal emlékszik felőle ma is. Mint ilyen országosan tisztelt csodált embert saját egyháza is igyekezett felkeresni bizalmával. Így választják meg őt Baranyában egyházmegyei gondnoknak, így irányul feléje a nagy alföld legnagyobb egyházmegyéjének is munkára hívó választása, 24 évvel ezelőtt lett ő békésbányai egyházmegyei gondnok. Ugyanakkor lett esperessé Szabó János. Egyszerre két ily szerencsés választás! Két oly férfiúnak ez egyházmegye élére való állítása; két hatalmas munkakerőnek volt megnyerése. Hogy csakugyan az volt ott az egyházmegye jelen állapota világosan bizonyítja.

Nem férne bele mostani megemlékezésem szűk keretébe a két vezér egyéniség által 24 év alatt végzett óriási munkának, és e munka nyomán elért fejlődésnek részletes vázolója. Azért ebbe nem is fogok bele. Hanem Rádaynak arról a munkájáról emlékezem meg különösebben, a melyet ő e nagy egyházmegye déli részének az úgy nevezett bánátnak megváltoztatására végezett. Változtatásról szólok mert tényleg a Ráday lángoló egyházszeretete, óriási munkássága nagy tényező volt abban, hogy a régi Bánát térképe megváltozzék. A tiszta magyar fajnak, a kálvinistaságnak, itt a délvidéken egyházakká szervezése, tömörítése nagy munkájában ő sok részt vett ki magának. Az ő gondnoksága kezdetén a három nagy délvidéken csak 8 református egyház volt; u. m. Ittebe, Beeskerek, T.-Vásárhely, Végvár, Klopodia, Szkulya, Szapáryfalva, E.-Szegszárd, működése alatt ez a szám 16-ra emelkedett. Azóta alakultak: Nagykikinda, Pancsova, Hertelendifalva, Temesvár, Vadászerdő, Resicza, Bodófalva, Igazfalva anyae gyházak számos fiók, és leányegyház. Oh milyen lelkes szeretettel csüggött ő ezen az egyház szervezési munkákon! Mennyit dolgozott, tanácsolt, utazott, tervezgetett, fáradt ez a nagy ember ezekért a kis egyházakért, ezek népeért, papjaiért. Az új telepesek egyházak érdekében mily sokat járt a kormányznál, hogy kérjen, vagy tervet adjon, hogy a megvalósulásra irányítson; mily sokat utazott le a helyszínére, hogy ott mindent okosan és bölcsen rendezzen el. Mennyit levelezett folytonosan, hogy minden kis, és nagy ügyben segítségül szolgálhasson, gyülekezeteink érdekében közbejárjon.

Az atyai szeretetnek mily melegsége, mily gondos hűség nyilatkozik meg minden levelében irántunk. Mindig összeköttetésben állott velem is, hogy itt Nagykikindán is bölcsességével, tekintélyével, egy erősebb egyház alakulhasson. Még külföldi üdülései alatt sem feledkezett meg nagy nemes lelke rólunk. Onnan is mindig óhajtotta, hogy ügyünkről folytonosan értesítsük. Nagy számú levelét őrizem kegyelettel egyházi levéltárunk számára ezekben mindenike fényes bizonyossága Ráday ritka egyházszeretetének, nagy kincsekkel megáldott lelkének. Sokszor megjelent itt nálunk is, hogy személyesen meglássa értünk tett sok fáradozásának gyümölcsét.

Mint egyházmegyei gondnoknak sok rendbeli magasztos tervei voltak neki, de ezek között egy terve sem volt neki kedvesebb, mint az, hogy itt Bánátban a magyarságot, és a magyarságban a kálvinizmust számottevő tényezővé segítse. E nagy tervének némi részben való megvalósulása boldoggá tette az ő nagy, nemes lelkét; e terve sikerülésében még akkor is megnyug-

vást talált, mint hozzám irt legutolsó levelében kitűnik, mikor egyéb terveinek meghiusulása miatt, bánatos lélekkel gondnoki állásáról vissza lépett. Ez a visszalépése a folyó év elején történt. Erre vonatkozólag azt írja: „szomorú tapasztalatokat tettem gondnoki törekvéseimnek sikertelensége felett, így a lelkészválasztásoknál a nép könnyelmű, és a jó tanácsra nem hallgató makacssága, másfelől a lelkészkar tekintélyének és tisztaságának emlése iránti törekvéseim hasztalansága tekintetében. Kitűzött feladataim közül némi siker jutalmazta fáradozásomat a telepítések, és szórványos hiveink egyesítése, valamint némely vegyes egyházak önállósítása körül“.

Nagy tervei megvalósulásának egyik jelét látta a nagykikindai egyházban is, melynek kezdettől fogva mind éltetőfogytaig eléggé meg nem hálálhatott hűséges segítőtje volt. Hogy örült, mikor itt az egyház megalakult! Ekkor így irt hozzám: „Nagy lelkiörömmel kísérem azon régi kedvenc eszmém előhaladását, melynek a kikindai egyház megalakítása adott egyik főpontra kifejezést. . . Áldja meg a mindenható Ur Isten tiszteletes urat működésében egyháznak, és az igazi vallás-erkölcsi élet diadala, és dicsőségére, annak sikeres előmozdítására töre igyekezete, és buzgalmában. Talán lesz még erőm, és képességem hogy továbbra is teljesíthessem kedves, és nekem szent kötelességemet egy oly kitűnő de nehéz feladatu tractus ügyeinek intézésében részt vehetni. Majd így ir: kérem legyen oly szíves, és közölje velem időről időre tapasztalatait, működését és annak sikerét, de mindenek előtt a netalán mutakozó nehézségeket, és akadályokat, hogy azok elhárításában segítségül lehessenek“.

Ime csak azért közöltem e néhány sort, hogy lássák a t. olvasók ezekből a mi Rádaynk igazi nagyságát, páratlan gondos szeretét minden egyes oly mozzanat iránt, a miből ő egyháza fejlődésének tervei megvalósulására előmenetelt látott.

Utóljára a múlt év Szeptember havában látogatott meg bennünket. Akkor már látszottak rajta betegségeinek nyomai. Magunk között mondtuk is, hogy talán érzi a gróf, hogy ez utolsó látogatása, s mint egy bucsulátogatásra jött. De azért még sem hittük, hogy ez a sejtelem ily hamar valóra válik.

November 29-én a reggeli órákban hunyta le szemét a halál álmára budapesti lakásán, életének 72 ik évében. Dec. 1-ső napján Budapesten Pap Károly lelkész által tartott gyászszertartás után a kihült földi rész Ikladra szállított, hol kormányzó társa Szabó János esperes vezté fájdalmas bucsut e valódi nagy embertől. az igaz hazafitól, a hűséges egyházivezértől.

Lélekben az egész egyházmegye, és annak pap-sága is ott állott a bus ravatal mellett, fájó könyveket hullatott annak koporsójára, a ki egyházát s a lelkészeket úgy szerette, becsülte, mint senki nála jobban.

Áldásunk, forró, buzgó imádságunk a szellem szárnyain ott röpkednek az ikladi sirbolt új lakója felett.

Nagy lélek, hű, igaz és szerető ember valál, emlékezeted, szeretetből való alkotásaid élni fognak időt len' időig! Csak szívünk utolsó dobbanásával felejtjük el, mit tettél te mi értünk de akkor új szívek veszik át nagy nevedet, hogy hirdessék a következő nemzedéknek a te cselekedetidet!

Midőn áldjuk Istent, hogy téged nekünk adott, tőle áldást esdünk nyugvó porodra, s üdvöt halhatatlan lelkednek!

Fekete Gyula.

RÁCZ MIKLÓS.

(1845—1901.)

Igehirdető és lelkipásztori vezérelveit 25 éves jubileumán így fejt ki: Ha szólhattam a gyülekezetben, törekvésem mindig az volt, hogy inkább szóljak 5 szót értelmesen, hogynem mint 10000-et idegen nyelven, vagyis, hogy hallgatóim meg ne értsék és az, hogy ama fogadást, melyet ma 25. éve tettem, hiven megtartsam, hogy t. i. a megfeszített Krisztus evangéliomát tisztán hirdessem és azt semmiféle emberi hamis tudománnyal meg ne elegyítsem. Igyekeztem, hogy a katedra méltóságát soha meg ne sértsem mert én a leghiszenesebb helynek tartottam azt a kerek világon. Lelkenismeretere mondom, hogy olyat soha nem predikáltam, a mit magam nem hittem, vagy a minek igaz volta felől meggyőződve nem voltam. Még ha koporsó felett szólottam is, mindig arra törekedtem, hogy az emberi gyarlóságokat, a mindent megbocsátó szeretet palástjával elfedezzem ugyan, de hízogó, hazug dicsérettel az Istennek szent házáat meg ne fertőztessem, haligatóimat meg ne botránkoztassam, hivatalom méltóságát meg ne sértsem. És végre mindig azon igyekeztem, hogy szavaimat tetteimmel meg ne cáfoljam s családi vagy társadalmi életemben botránköül senkinek ne szolgáljak. Hitet predikáltam és az én hitem mindig rendületlen volt. Szeretetet predikáltam és az én szívem és lelkem meg volt azzal teljesedve egészen. Jöcselekedetek gyakorlására szegények iránti irgalomra s könyörületre serkentettek titeket és a síró árva, a busongó özvegy, az éhező szegény előtt sem volt soha az én szívem és markom bezárva. Nemesak tanítani, de példát is adni volt az én törekvésem . . . Ha sikerült ezeket az elveket csak némileg is megvalósítanom: Istené legyen érte a dicsőség!

Tacitus mondásával vegyük bucsut az ő életétől: Non hoc praecipuum amicorum munus est, prosequi defunctum ignavo questu, sed quae voluerit meminisse, quae mandaverit exequi.

Betegeskedése 1875 ben kezdődött tüdőgyuladással. Ebből felépülvén kezdődtek asthmarohamai; némelyik roham 24—48 sőt 60 óráig is eltartott. Korányival, Wagnerrel, Kovács Sebestyén Endrével közölte baját, Karlsbadot, Balaton-füredet, kétszer is bejárta siker nélkül, több napot töltött ágyban mint ágyon kívül. Mig végre Nagy János kisujszállási orvos küldött neki bizonyos asztma füvet, a melynek füstje nem gyógyulást ugyan de nagy egyhülést adott, bar a rohamok ezután sem maradtak ki. De azért mikor csak teheti fungál, sőt egyik másik kedves emberének lakodalmi ünnepélyeire is elmegy saját lakásán vendégszeretően eltréfál, poharazgat, sőt néha csendesesen eleddalolgat vendégeivel pedig sokszor mennyi kinba kerül. De már 1898-ban barátaival 30 éves találkozására nem birt elmenni, a helyett ezt írja Somogyi Pál barátjának: sokszor hetekig nem vagyok képes udvaromból sem kimenni, egy kissé hosszabb séta pedig rám nézve a lehetetlenségek közé tartozik. Feleségem ki már 28. év óta hü élettársam bár sok bajokkal, egészségi változásokkal küzködik szegény: nekem és családomnak mind e mai napig fáradhatatlan hü örüllónk.

Mindritkábban jár egyházmegyei gyűlésekre is, a hol ugy a zöld, mint a fehér asztalnak kedves szónoka és bölcs bíró. Pedig neve tisztelt nemesak a Kunságban, hanem messzebb is az országban. 1891-ben

Szász Károlytól bizonyos ügyben levelet kap, a melyre csakhamar válaszol. Válaszában ugy Szász Károlyt mint Őtet jellemzi a következő tétel: valódi nagy embereket jellemző vonás az, hogy nem szálanak le a kicsinyekhez, hanem felemelik azokat magokhoz. Te is ezt tetted én velem. Nem hálalkodom, nem erőlködöm hangzatos szavakkal áradozni az ilyen tett nem szorult rá de az a levél, mely saját kezeddél van írva s így kezdődik kedves barátom és így végződik rokoni hü barátod szívembe van vésve s nekem és családomnak a legdrágább ereklyénk lesz mindenha.

Ha bucsupillantást vetünk lelkipásztori pályájára, azt kell mondanunk, hogy azon alig van derült részlet; Nagyobb részén nehéz sötét felhők csüngenek. Pályája végén elmondhatta az élet nehéz felhőinek énekesével Byronnal: Mine has been the fate of those to whom the goodly earth and air are banned forbidden fare. Életéből az a tanulság, hogy a lélek ereje a lelkipásztori pályán még a négy fal fogságából is mily sokat tud hatni, alkotni, gyarapítani. foglalkozott ugyan azzal a gondolattal, hogy nyugalomba vonul, de a pálya szeretete, meg talán fentebbi felfogásom kifejezése visszatartotta ettől. Mint a sebekkel tetézett veterán katoná fegyverrel kezében esett el szemközt fordulván a halállal és a viharral, mely életének alkotmányát sem mulasztotta el fölkeresni. Még július 7-ikén ezt írja: hitem rendületlen, de a szenvedések iránt nagyon fogékony vagyok, Nagyon szomorú most a mi sorsunk, vajha végét adná már a jó Isten! Végét adta. Megnyílt börtöne, megnyílt clötte a goodly earth and air, az új ég és új föld.

Temetésén az egyházmegye lelkészeinek nagyobb része s a Nagykunság színe-java ott volt. A háznál alulirott imádkozott, a templomban Török Imre tiszaroffi, a sirnál Györi Lajos kenderesi lelkész beszélt felette. Elbucsozott tőle mindenki, a ki szerette. A hogy Margit bucsozott Fausttól: Gongolj ream bár egy percig; nekem gondolni Rád elég időm leszen.

(Vége.)

Csánki Benjámin.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **A beteg püspök.** Főtiszteletű Kiss Áron püspök ur ő méltósága néhány nap óta betegen fekszik. A betegség oka influenza, melybe recitívazott. Lapunk közvetlen zárásakor azonban, immár jobban érzi magát s ma reggel 6 órakor valamit evett is. Hiszszük és kívánjuk, hogy a kegyelem Istene az ő egészségét mihamarabb visszaadja. A mai nehéz időkben szükségünk van nekünk az ő életére.

— **Tanári székfoglalók.** Zalányi János és Dr. Csürös Ferencz kollégiumunk főgymnaziumának ujonnan választott és már megerősített tanárai december 7-én iktattak be formailag állásukba, a mikor a főiskola dísztermében rendezett ünnepélyen nagy szamu hallgatóság s az egyházkerületi elnökség: a gyengélkedő püspök ur ő méltóságát az egyházkerületi főjegyző Zsigmond Sándor helyettesítvén és az összes tanárkarok jelenlétében a tanár urak megtartották szokásszerű székfoglalókat. Ugyanis: Zalányi János „Hamilton quaternio számítás-elméletét” fejtegette, a mennyire a tárgy en-

gedte elég népszerű és világos s szép folyékony előadásban. Dr. Csürös pedig „*Gyöngyösi István műfordításairól*” értekezett. Örömmel győződünk meg arról, hogy a két ifju tanárban jó erőt nyertünk. Az ünnepély végén, a szózat elnéklése előtt pedig Mélt. Gróf Dégenfeld József főgondnok ur *Tóth József* nyugalmazott tanárnak ünnepélyesen átadta s mellére tűzte a Ferencz József-rend lovagkeresztjét. Az öreg s mind nyájunk által szeretett profeszor megható szavakban mondott köszönetet a királynak s aztán mindazoknak, kik nekik, az annyi családi gyász által megpróbált öreg embernek hátralevő napjait így megédesíteni akarták s igazán lelkeből jövő igékkel kért áldást a főiskolára, melynek kebelén ő napjait leélté. „Légy te ősi tanintézet — így végezte beszédét — a világ tudományos intézeteinek naprendszerében egy új üstökös s fényed ragyogjon örök időkig”. Estve az új tanárok tiszteletére banquette volt.

— **Mozognak a jezsuiták.** Pár hét óta telve vannak a lapok a jezsuiták viselt dolgainak szellőztetésével s *sensatio* számban menő eseményként közlik hogy az elmúlt hét valamelyik napján Dr. *Kohl Medárd* püspök a budavári Szent István templomban 37 középiskolai tanulót vett fel a „Mária kongregációba”. Ebben a hirhedt kongregációban pedig, — mondják — a jezsuiták keze dolgozik s „bebizonyítható tény, hogy a budapesti egyetem klerikális táborát a kalocsai jezsuita gymnasium és konviktus kongregationalista tagjai szervezték és alkották meg. Maghíntőnek ide a fővárosba páter *Tomcsányit* küldték fel Kalocsáról s ezt a missziót igen komolyan tekinthették első perctől fogva, mert *Tomcsányit* tartották évtizedek óta a legnagyobb eszű magyar jezsuitának”. Nos hát ez a dolog meglepetés számban csak azok előtt megy, kik nem ismerik eléggé a jezsuiták multját, céljait és eszközeit. Pedig e tekintetben hazánk története is hasznos tanúságokat nyújthatna. Hiszen a jezsuiták eljárása mindig ilyen volt, mint a mostani. Mikor 1587-ben főleg *Draskovich György* kalocsai bibornok közbejárására hazánkban már másodszor telepedtek meg csak két nyilvános kollégiumot nyitottak t. i. Turóczon és Selyén, *innen pedig az ország több helyén misszió telepeket állítottak fel.* Az is régi szokásuk, hogy mindenekelőtt az előkelő és neves családok ifjait kerítik hálójukba. Ennek hasznos voltára még *Pázmány Péter* tanította meg őket, ki rájuk bizta a nemes ifjak konviktusát s később az egyetemet is. Ezek a páter *Tomcsányiek* tehát csak a régi mesgyén haladnak s hiába mindig éber figyelem, hiába még a leplezés is; velők szemben ilyen eszközökkel nem boldogulunk. Egy mód van csak arra, hogy a hazafias aggodalom lehetetlenné tegye káros munkájukat. *Ki kell őket kergetni az országból.* Igenis, újra mondjuk, ki kell őket kergetni. Olyan testület, mely *szervezetileg* arra van hivatva, hogy a haza polgárai között a gyűlöletet szítsa s a békét zavarja, bűn egy napig is közöttünk megtűrni. Különben is más országokban már rég leszámoltak velők. Így p. o. *Franciaországból* 1880-ban kiűzték őket. *Olaszországban* csak Róma városára vannak szorítva. *Spanyolország* 1868-ban szabadult meg tőlök, *Svájcból* 1848, *Németországból* 1872. júl. 4-én üzettek ki. (Tudjuk a mult évben ez utóbbi helyen minő erőfeszítéseket tettek az érdekekben!) *Oroszországban* persze irmagját sem ismerik; sőt 1868. óta *Mexikóból* is kivannak tiltva. Magyarországon is többször volt már ez a megérdemelt sorsuk. S ideje volna, ha a törvényhozás megkérdézné tőlük, hogy mikor 1853-ban, tehát az abszolút uralom

korszakában *Scitovszky János* primás által behivatottak voltaképpen mirele törvény nyitotta meg előttök az utat ebbe az országba!?

— **Dr. Csató Zsigmond** f. é. december 18-án iktattatik be ünnepélyesen a csongrádvármegyei főispáni állásba. Megemlekezünk e helyen is főiskolánk e jeles volt növendékéről, a ki 1873/4-től 1876/7. tanévben, négy éven át, jogakadémiánkon végezte a felsőbb tanfolyamot mindig kitünő előmenetellel. Mint ref. tanító fia élvezett főiskolai jótéteményeket; egyle'ek tagja volt, a jogász önképző körnek éppen tevékeny elnöke. Az angol, francia nyelveket és egyháztörténelmet, a magyar protestáns egyháztörténelmet is kiváló szorgalommal tanulta. Egész tanulói pályáján a tanulói eszménykép domborodott ki belőle s a nagyobb jövőre hivatattas minden előkellékeit csillogtatta. Ily tanulókat adjon Isten főiskolánknak, s általa a hazának! Nekie pedig a kiérdemelt magas állásban erőt, sikeres és áldásos működést s egyénileg boldogságot kívánunk! A tehetséges nagy tanítványok emelő súlyt adnak az iskolának is. (B. F.)

— **Adatok a jezsuita-kérdéshez Magyarországon.** Fentebb kimondottuk a kemény de igazságos szavakat, hogy ha hazánkat végső veszedelembé dönteni nem akarjuk, ki kell a jezsuitákat e hon földéről kergetni. Ez pedig az országos törvényhozás feladata. Már most, hogy a hazai közvéleményt e kérdésben még inkább tájékoztassuk, *azoknak a napi lapoknak („Magyarsszó” „Egyetértés”) a figyelmét, a melyek es ügyvel eddig is hazafias szempontból foglalkoztak, felhívjuk a következő történelmi epizódra:* Pozsony sz. kir. városa közönsége 1878. január 7-én tartott közgyűléséből kifolyólag egy feliratot intézett volt a képviselőházhoz, melyben azt kérte, hogy a képviselőház „*törvényhozó és őrzői hatalmánál és feladatánál fogva eszközölje miszerint a jezsuitarendnek e hazában történt törvényellenes, jogtalan és káros letelepedése, nem különben birtokszerzése megszüntetessék és jövőre lehetetlenítessék.*” A mint tudjuk, Pozsony városának ez a felirata, a képviselőház ele soha nem került, hanem 6975—1875. sz. a. eredetibe ott posványodik a képviselőház irattárában. Itt az ideje, hogy a mit az intéző körök akkor elmulasztottak, most igyekezzünk mi helyrehozni. Érdekesnek tartjuk, ebből a feliratból, melyet a többek között aláírtak: Neszter József főispán Jusztí Henrik polgármester stb. stb. közölni a következő tanúságos részletet: „Mindezekből következik, miszerint a tétéles törvény álláspontjából is, főleg ha az illető békeszerződéseken alapuló törvények világos ratiója méltattatik figyelemre, alig szenved kétséget, hogy a jezsuita rend Magyarországon nem bir tartózkodási joggal: miszerint azonban teljességgel kétségtelen, hogy nem bir birtokszerzési képességgel és hogy ennélfogva a jezsuitáknak az 1850-es évek óta Pozsonybani letelepedése és városbani szerzeményeik nem igazoltak és törvényellenesek. De mi több, még a pápai helyreállítási bulla sem hirdettetett ki, nem nyerte ki a királyi tetsvényt és végre a rend egy más koronás király engedélyére sem támaszkodhatik; minélfogva a rend itteni tartózkodása és birtokszerzése a jogi elmélet álláspontjából sem mutatkozik jogosultnak, hanem csakis ténylegesnek. Ha pedig a kérdés az állami és társadalmi viszonyok szempontjából tekintetik, akkor is a jezsuitarend letelepedése ellen illetőleg eltávolítása mellett kellend nyilatkozni. A szerzet belszerkezeténél fogva ennek összes tagjai egy állományt (státust) egy semmi helymaradósághoz (stabilitás-

loci) nem kötött egyetemes közösséget képeznek; minél fogva tagjai sem bizonyos, tartomány, vagy birodalomra nem utalnak hanem kény és kedv szerént felváltatnak; egy országból a másikba, egy világrészből a másikba áthelyeztetnek. Ebből már is következik, hogy a polgári társaság és az állam a jezsuitákkal egy összefüggő sereg exoticus és idegennek maradó elemet vesz felkebelébe, mely semmiféle gyöngéd kötelekkel nincsen hozzájuk fűzve, mely ezeknek jó és balsorsa által nem léven érintve, nem is bír személyes érdekkeltséggel jólétüket előmozdítani és őket szenvedésektől megóvni. Mihezjárul, hogy éppen ezen szerzet rend az, mely feltétlen engedelmességi és hittérítési fogadalmainál fogva leginkább képesített a vallásfelekezetek feltékenységét és surlódását s a türelmetlenséget felidézni; hisz már megjelenése képez e fogadalmak miatt fenyegetést minden más felekezet békéjére és integritására nézve, mi kivált ott volna kerülendő, hol, mint Magyarországon a vallásfelekezeteknek többje van jelentékeny számerőben, kik hosszú véres harcok és küzdelmek után megtanultak volt egymással testvérileg megférni. Hogy ezen felől e rend a pápák részéről ismeretes rendkívüli előjogokkal lón felruházva; hogy világi és szerzetes papok jogozataiban részesül; hogy püspöki joghatóságtól is mentes léven csak a rend főnökeit és a pápát ismeri el valóóságos urának, stb. stb. mindez az államra és a társadalomra nézve veszélyességét növeli. A mi végre a rend erkölcstanát illeti: ernyedtelensége és elvetendősege már közmondásossá vált; mi különben a probabilismus és reservatio mentalis és hasonló elvek mellett könnyen magyarázható; a mint valóóságos történeti tény is, hogy XI. Inceze pápa 1679-ben 65. jezsuita tantétel felett a kárhózatot kimondotta. **Elvégre nem szabad ésszrevétlenül hagyni és szem elől téveszteni azt sem, hogy a történet tanúsága szerint a jezsuiták ha a kormányok nekik szabad kezét engedték, mindig a politikai reakció kísérletében haladtak; hogy tehát az alkotmányszerűséget, szabadságot és haldást nem védenek tekintik.** stb. stb. Ilyen tonusban szerkesztve az az „ad acta“ került pozsonyi felirat. Most a jezsuita kérdés ismét aktuálissá lett. Felhívjuk az országgyűlés minden liberális tagját, de különösen a protestáns lelkész képviselőket, hogy tegyék szövé az országházban ez ügyet s nyujtsanak kezét, — mint a pozsonyi felirat mondja, — „az állam és társadalom ezen rákfenéjének eltávolítására“

— **Helyreigazítás.** Nagytiszteletű szerkesztő ur! A lap előző, vagyis 49-dik számában a „Reform. hithűség és áldozatkészség“ című cikk II-dik közleményébe a nyomdában nyert értesülésem, szerint — hibás *tördelés* folytán oly értelemzavaró hibák csuszak be, melyek azt, majdnem használhatlanná tették. A tárgy fontosságára való tekintettel kérem annak következőkben kihelyesbitését:

Szerintem az egyházi törvények legbecsesebb s leg szebb része „az egyházi közalapokról“ szóló V. rész, melynek nem dehonostál az, hogy szerző oka a legsivárrabb jelen volt. Természetesnek találom, hogy ez mint az ev. ref. egyház életében ez *alakjában* egészen új intézmény a törvényben lefektetett célzatának meg nem felelt, illetve mögötte maradt. 1. Mert ez csak a kezdet kezdete volt a jó irányu uton. Egyellen és első lépés, melyet követnie kell a második s a többinek 2. mert a közalapokból a törvény rendelkezése (260. §) szerint az *új* kiadásokat igénylő új (missiói) egyházak megteremtésére, s az azokkal járó új terhek fokozására, több fordítatik, mint a már rég létező, de külsegély nélkül

ma már fent nem állható egyházközségnek a 259. §. c) pontjában előirt módon való megtartására.

De hát olyan tökéletes intézmény, mely correctióra nem szorulna, nincsen, ha ember hozta létre. Ez nem is baj csak ha valamely intézmény egyáltalán nem javítható, nem fejleszthető: *az nem életképes.*

S a ki az egyházi közalapok intézményéről ezt állítaná: s be is bizonyítaná az az én lelkemnek az egyház jövő fentmaradásában vetett *egyetlen és utolsó* reményét szakgatná ki.

Eddig ez intézményt a hithűség s ebből fakadt áldozatkészség pótolta. E tekintetben elég a sok egyesek által létesített, köztudomásu fejedelmi adományokra s alapítványokra, s a száma nélküli egyes egyházakat a semmiség homályából életrekelő *névtelen* közadakozásra, melyeken mint alapon épült föl az egyházak egyeteme, hivatkozni. Ez azonban megcsapant, pedig nagy feladatok néznek az egyházra: önmagának, iskoláiban fentartása, a mi az áldozatok hosszú sorát követeli.

Tudjuk azonban, hogy egyedül stb. stb. ember lakta szigetek támadtak.

A közszükséglet nyilvános. Az áldozat már követeltetik. Egyesülésre van szükség.

(Két bekezdés töröndő) s vajjon eme közszükséglettel szemben stb. a többi rész marad végig, azon lényeges sajtóhiba kijavításával, hogy 1901. évet helyett ez jön: *1900. éves távolból.*

Szives üdvözléssel.

Padrah Sándor.

— **Nekrológ.** Vettük a következő gyászjelentést: A közgazdasági bank részvénytársaság igazgatósága fájdalmas részvétellel jelenti tagtársának és elnökének **Dr. Király Ferencs** urnak mai napon történt gyászos elhunytát. Szeretett elnökünk intézetünk alapítása és felvirágoztatása körül szerzett elévülhetetlen érdemeivel körünkben örök emléket biztosított magának. Debrecen, 1901. december 10.

Szerkesztői üzenet.

B. B. Battonya, Ezek a kérdések is azok közzé tartoznak, melyek csak az egységes lyurgia kereteiben lesznek megoldhatók. Bármeddig halogassuk e dolgot, végre is napirendre kell annak jönni, mert a viszonyok kényszeríteni fognak, sőt már ma is kényszerítenek bennünket. Különben a karácson előtt való bűnbánati hét kérdésében én nem értek egyet Fördössel. En bármelyik napra esett karácson, mindig egész hétre hirdetem meg a bűnbánatot; hiszen a ért az az időszak bűnbánati *hét*, hogy ne 1—2—3 stb. nappól álljon. Az engem nem zavart, hogy a bűnbánati hét nem vasárnapkal kezdődött. Én aztán azon a héten még az egyházipolitikai törvények életbelépése után sem eskettem. Ez azonban őszintén beismerem, csak az én privát nézetem és telfogásom volt. De helyes volt arról annyira meg vagyok győződve, hogy ha valaha az új lyurgia elkészítésében részem lenne, csakis ennek a védelmére tudnék sorompóba lépni.

Tartalom-jegyzék: A kálvinizmus mai külső és belső állapota hazánkban. Nagy István. — A heves-nagykunsági ev. ref. egyházmegye javaslata az egyházi törvények módosítására nézve. Szűk Károly. — **Tanügy:** Reform. hithűség és áldozatkészség. Padrah Sándor. — **Közéletünk:** Válasz „Tiszaháti“-nak. Görömbei Péter. — A gégenyi ev. reform. egyház kérelme. Vas Mihály. — **Irodalom.** — **Külföld:** Küzdelem a protestánsok és katolikusok között Németországon. Veress István. — **Nekrológ:** Gróf Ráday Gedeon. Fekete Gyula. — Rác Miklós. Csánki Benjámin. — **Különfélék.**

Felelős szerkesztő: **ERŐSS LAJOS.**

Fályásat.

A hajdu-böszörményi ev. ref. egyház pályázatot hirdet egyik segédlelkészi állására.

Javadalom: 1200 korona készpénz, 120 korona lakbér évnegyedenként előre fizetve az egyházi pénztárból. Kötelesség: egyik rendes lelkésszel fölváltva minden második héten templomi szolgálat teljesítése délelőtt, délután, keresztelés esketés végzése, Káté és bibliai magyarázat tartása. Iskolaszéki elnök utasítása mellett a tankötelesek nyilvántartása, az iskolák havonkénti meglátogatása, iskolaszék és egyháztanács iskolaügyben hozott határozatának végrehajtása.

Ez állás ideiglenesen az 1902. polgári évre van felállítva.

Állomás a választás jogerőre emelkedése után azonnal elfoglalandó.

Pályázati kérvények 1901. decemb. 26-ig alólirott lelkészhez adandók be.

Kelt Hajdu-Böszörményben 1901. dec. hó 7.

Szolnoky Gerzson,
ev. ref. lelkész, egyháztanács
elnöke.

Üzletem fentállása alatt 96 ev. ref. egyháznak szolgáltam munkámmal.

Orgona építészeti műterem

Debreczenben,
Darabos-utca 7. sz. alatt (a Collegium mellett.)
Fentáll 1893. óta.

Teljesen e célra épített házamban készítek a mai kor legtökéletesebb vívmánya szerint, bármily kivitelű új orgonákat s azokért a legmesszebbmenő jótállást vállalom.

Orgona építészetem, mint az ev. ref. egyházak érdekét szolgáló intézmény, e téren az országban egyedül áll.

Munkám jóságával elértem azt, hogy minden évben növekszik a czégem iránti bizalom, s igérem ezuttal is, hogy továbbra is úgy az árakban, mint a kivitelben egyházam érdekét tartom első sorban is szem előtt és teljes megbízhatóságra töreksem.

Elvállalok régi orgonák átalakítását, áthelyezését, tisztítását, hangolását és javítását vagy évi gondozását mérsékelt áron több évre menő jótállás mellett. — Megrendelésre készítek bármilyen kivitelű harmóniumokat is.

A nagyütszeletű és tekintetes egyházi előjáróság és az adományozó közönség, valamint a kántor-organista és tanító urak szives pártfogásába továbbra is ajánlva magamat, maradtam

teljes tisztelettel

Kerékgyártó István
orgona építő.

Határozott árak, elsőrendű minőség, erőteljes nemes hangzású orgonák.

Műtermemben megrendelt orgonák mindenkor vannak felállítva.

Erdeklődőket szívesen látok, tervekkel készséggel szolgálok.

Hazánkban

a szolid czég mintaképeül jelölik meg Neumann M. Magyarország legnagyobb és legrégebb férfi, fiu és gyermek ruha telepét. Ezen 55 év óta fennálló üzlet már megalapítása után a legjobb hírnévre tett szert, melyet azzal érdemelt ki, hogy ritka lelkiismeretes és pontos kiszolgálásban részesítette vevőit. Különös figyelme arra irányult, hogy csak jó minőségű árut használt és ezeket a legjobb munkásokkal dolgoztatta fel. Az árak tekintetében az ország legnagyobb forgalmu ruha telepe, mint ma is — ugy mindenkor a legolcsóbb volt. A hűvös idők beálltával a szülőknek egyedüli gondját a gyermekek kiruházása képezi. A meleg ruha éppen ugy szükséges az egészség fentartására, mint a táplálék. A meghülésből eredő betegségek gyakran utját állják az egészséges fejlődésnek. A férfiaktól pedig a társadalom megköveteli, hogy tisztességesen ruházkodjanak. Debreczen és vidéke közönségének alkalma van ruha szükségletét a legelső forrásból olcsón beszerezni, mert Neumann M. czégnek nagy raktára van Debreczenben, Piac-utca 49. szám alatt. A környék sőt távoli városokból is tömegesen keresik fel Neumann M. ruhatelepét.

Főüzlet: Budapest, Muzeum-körut.

Raktárak:

Arad,	Kassa,	Pozsony,	Temesvár,
Kolozsvár,	Nagyvárad,	Pécs	stb.